

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

נו.

גיטין

פרק חמישי

הניזקין

מסורת הש"ס עם הוספות

א) געוויזן 77 כ"א;
ב) דענאל יא ועי' כמזמ"ז
קוב וענק ועי' ר'ח

דענגי, מחולט [שבת 77].
ארץ צבוי ארץ ישראל
[דילא יא טו]. אין ערד
מחויק את בשרו.
שעור טון ונמל לארץ
השפט. [תבנית ק"ב].
גמרא, טולת עמי"ר
גלע"א [חליץ מ"ג].
שפפטי,
שפפטי,
[מקנות] דגמי וחסון
[מנחות 101]. ע"פ שפ"ק.
תורניתא, מן אלו היא
שטח כלארצ ג"ח (מ).
ע"פ [די.]. פני"א גלע"א
[דיה מ"ג].

לעזי רש"י

דיטרו"ש פיוט
מסוק, ממלך; פ"ין.
פיוט מן אלו היא שטח
(רש"י ע"ד ע"ד ע"א
ד"ה מלכותא).

הגהות וצינונים

א) כל הימים ליתא
ב) דאשנאמ וכתבתי וי"ג
ב"ד יבין לעולם:
ג) כלומר אהת נשים לו
יחזר מדי זמן וזה מבלה גופו
ז"ל
ד) אקסיה לישו בגמרא
(דפו"י) לפני הענין:
ה) כלעס, ודינו בצואה
ו) רותח כלומר מצואתו
לא רוחו ומטומאתו לא
נשחר גם לעולם הבא
(בליון) שיבוש הענין
ברפוס יולנא, ושתי
הגהות הללו (את כ' רד)
נספו ברפוס הנ"ל.
ברפוסים האחרונים לפני
יולנא יש כוכב ברש"י
סוד"ה דאמר מר גרשם
בליון והוא היה חולק
ע"ה הפרושים. ועי'
עירובין כא ע"ב בהגהות
ונונים שם מו"ט דפו"י
"דאמרין בהניזקין גבי
ישו הנוצי"א: [א]
"ע"ו" מותר (דפו"י):
[ב] מנה"מ וכת"י גדו"ש:
[ג] צ"ל מינא (דפו"י):
[ד] ברפוס נוסף ד"ה
(י"ח) בא"ת ובכת"י:
[ה] אלף" נוסף ללא
צורך ברפוסים אחרונים,
ועי' גמ' ישראל פרק ז
אגדות
להדד"ל: [א] ככת"י נוסף
הזוהר: [ב] ככת"י נוסף
פושעי ישראל. יש:
[ג] נדב"ל יב"ח
(בארות המים).

רצוא עיירות היו צהר המלך והוא אינו מחויק אפילו ששים רצוא
קניס: גמרא. דטרו"ש גלע"א כמו גמול מסלני (פסחים 77 ק"ה):
אין עורו מחויק בשרו. משהפטע הוא כוון ואין יכול למוור
ולקטוטו צו: דשמי"ע י"ה, מה מעשיהם אס לדיקים אס רשעים:
בארומ וברוסתו. מלואתה העיר:
שפפטי. זלול צלרו ולא חשבו אלא
נמגזר עליו: וחסר השער. נמייקרה
המצואה: לובן ביצה. שהוא דומה
לשכבת זרע¹ להזילא קול שזאו על
אשתו: סוד"ה. דטרו"ש מתייבש
ומגליד: שכבת זרע דוחה מן האור.
נכסס ונצלע צגגד ולינו מוגליד:
תורניתא. פ"ין: גננא. מופס:
קדני מ"חמה. ראשי גישות מוקטי
קקן ומתמספס עליסס בני זכאס:
ושמא תאמר קרובה היתה.
ליס: בקעת ידים. סס מוקוס:
ואחד דם. מהסוגי צימר:

במאי דפסק אנפשיה. מיכלי ודזורי קיטומא: בשכבת זרע רותחת.
מדה כנגד מדה שצנעתו המחיל העם לזנות אל צנות מואכ²: דאמר
מר. צעירובין (77 כ"א): וילף לה מולהג הרבה יגיעת צער המלעיג
הרבה נדון צוגיעת צער וקרה דצדרי סופרים כמיז ויתר מהמה
צני הויר³ צדרי סופרים ויתר מדצדרי
מורה: [א] במאי האומות עובדי ע"ז.
צלעס שהסנינה נגליט עליו והרשיע
לדבר: שור מלפ"א. מדינה שמה
הר המלך: נפ"ו. צני המדינה
היהודים עליהו דרומאי וממונהו:
גננא. גדוד: הוא בהו. מיהודים:
אידוקור. לשמוט: עד דאתחוי.
לצני המל: בלינא דגושפנקא. מי
שתימה לו לורה צנעטמו היה מכירה
רמוק מיל מן העיר למראה הכנות:
שחליים. מין מאלל הוא צמסכת
ע"ו (77 כ"ב). ההוא אתרא. הר
המלך: משקריתו. דלמרימו ששים
רותחת דאמר מר⁶ כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת תא חזי מה בין פושעי ישראל לנביאי
אומות העולם עובדי ע"ז⁷ תניא אמר רבי אלעזר בא וראה כמה גדולה⁸ כחה של בושא שהרי סייע הקב"ה את
בר קמזא והחריב את ביתו ושרף את היכלו: אתרנגולא ואתרנגולתא חריב טור מלכא דהוו נהיגי כי הוו
מפקי חתנא וכלתא מפקי קמיייהו תרנגולא ואתרנגולתא כלומר פרו ורבו כתרנגולים יומא חד הוה קא חליף
גונדא דרומאי שקליניהו מינייהו נפלו עלייהו מחונניהו אתו אמרו ליה לקיסר מרדו כך יהודאי אתא עלייהו הוה
בהו ההוא בר דרומא דהוה קפיץ מילא וקמיל בהו שקליה קיסר לתאגיה ואתביה אארעא אמר ריבוניה
דעלמא כוליה אי ניהא לך לא תמסריה לההוא גברא לדידיה ולמלכותיה בידיה דחד גברא אכשליה פומיה
לבר דרומא ואמר [א] הלא אתה אלהים ונתנתו ולא תצא אלהים בצבאותינו דוד נמי אמר הכי דוד אתמוהי קא
מתמה על לבית הכסא אתא דרקונא שמייה לכרשייה ונח נפשיה אמר הואיל ואיתרחיש לי ניסא הא זימנא
אישבקניהו שבקניהו ואול אידוקור ואכלו ושתו ואדליקו שרגי עד דאיתחזי בלינא דגושפנקא ברחוק מילא
אמר מיחדא קא חדו בי יהודאי הדר אתא עלייהו א"ר אסי תלת מאה אלפי שליפי סיפא עיילו לטור מלכא וקמלו
בה תלתא יומי ותלתא לילוותא ובהך גיסא הלולי וחגגי ולא הוו ידעי הני בהני⁹ בלע ה' ולא חמל את כל
נאות יעקב כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אלו ששים רבוא עיירות שהיו לו לינאי המלך בהר המלך דאמר רב
יהודה אמר רב אסי ששים רבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים
חוץ משלש שהיו בהן כפלים כיוצאי מצרים אלו הן כבר בישי כפר שחיליים כבר דכריא אמר רבי יוחנן שהיו נשותיהן וילדות
בתא לאושפיוא כבר שחיליים שהיתה פרנסתן מן שחיליים כבר דכריא אמר רבי יוחנן שהיו נשותיהן וילדות
זכרים תחלה וילדות נקבה באחרונה ופוסקות אמר עולא לדידי חזי לי ההוא אתרא ואפילו שיתין ריבוותא
קני לא מחויק אמר ליה ההוא צדוקי¹⁰ לרבי חנינא שקורי משקריתו אמר ליה [א] ארץ צבי כתיב בה מה צבי
זה אין עורו מחויק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחא ובזמן שאין יושבין עליה גמרא
רב מניומי בר חלקיה ורב חלקיה בר טוביה ורב הונא בר חייא הוו יתבי גבי הדדי אמרי אי איכא דשמייע ליה
מילתא מכפר סכניא של מצרים לימא פתח חד מינייהו ואמר מעשה בארום וארוסתו שנשבו לבין העובדי
כוכבים והשיאום זה לזה אמרה לו בבקשה ממך אל תגע בי שאין לי כתובה ממך ולא נגע בה עד יום
מותו וכשמת אמרה להן סיפדו לזה שפפטי ביצרו יותר מיוסף דאילו ביוסף לא הוה אלא חדא שעתיא
והאי כל יומא ויומא ואילו יוסף לאו בחדא מטה והאי בחדא מטה ואילו יוסף לאו אשתו והאי אשתו פתח אידך
ואמר מעשה ועמדו ארבעים מודיות כדין נחסר השער מודיא אחת ובדקו ומצאו אב ובנו שבאו על נערה
מאורסה ביום הכפורים והביאום לבית דין וסקלום וחזר השער למקומו פתח אידך ואמר מעשה באדם
אחד שנתן עינו באשתו לגרשה והיתה כתובתה מרובה מה עשה הלך וזימן את שושבינו והאכילן והשקן
שיכרן והשכיבן על מיטה אחת והביא לובן ביצה והטיל ביניהן והעמיד להן עדים וכו' לבית דין היה שם זקן
אחד מתלמידי שמאי הזקן ובבא בן בוטא שמו אמר להן כך מקובלני משמאי הזקן לובן ביצה סולד מן האור
ושכבת זרע דוחה מן האור בדקו ומצאו דכבריו והביאוהו לב"ד והלקוהו והגבוהו כתובתה ממנו א"פ אב"י
לרב יוסף ומאחר דהוו צדיקים כולי האי מאי טעמא איננוש א"ל [א] משום דלא איאבול על ירושלים דכתיב
[א] שמחו את ירושלם וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה: אשקא דריספק חריב
ביתר דהוו נהיגי כי הוה מתילידי ינוקא שתלי ארוא ינוקתא שתלי תורניתא וכי הוו מינסכי קיצי ליה ועבדו¹¹
גננא יומא חד הוה קא חלפא ברתיה דקיסר אתבר שקא דריספק קצו ארוא ועיילו לה אתו נפול עלייהו מחונניהו
אתו אמרו ליה לקיסר מרדו כך יהודאי אתא עלייהו: ג' געד בחרי אף כל קרן ישראל א"ר זירא א"ר אבהו
א"ר יוחנן אלו שמנונים [אלף]¹² קרני מלחמה שנכנסו לכרך ביתר בשעה שלכדוהו והרגו בה אנשים ונשים וטף
עד שהלך רמץ ונפל לים הגדול שמא תאמר קרובה היתה רחוקה היתה מיל תניא רבי אליעזר הגדול
אומר שני נחלים יש בבקעת ידים אחד מושך אילך ואחד מושך אילך ושיערו חכמים שני חלקים
מים ואחד דם במתניתא תנא שבע שנים בצרו עובדי כוכבים את כרמיהן מודמן של ישראל בלא זבל

תורה אור השלם
א) לא תדרש שלמים
ונכבתם כל ימיה
לעולם: [א] ודכ"ב ג' ז'
ב) הלא אתה אלהים
ונקתאן ולא תצא
אלהים בצבאותינו:
[א] ה'
ג) בלע ארץ ולא חמל
את כל נאות יעקב
הרם בעקבתו מקצרו
בת יתירה הגיע לקרן
הלל ממלכה ושיהי:
[א] ה'
ד) ואני אפרתי אף
אשיחך בפנים ואמן לך
ארץ הקמה חלת צבי
צבאות היום ואמר אבי
תקראי לי וימאנתי לא
תשובי: [א] ודכ"ב ג' ז'
ה) וכא קא'רן הצבי [א] ויהיה
ישלו ואלה יולמו
מיהו ארום ומואב
[א] ראשית בני עמון:
[א] ודכ"ב ג' ז'
ו) שמחו את ירושלם
וגילו בה כל אוהביה
ישו אתה משוש כל
המתאבלים עליה:
[א] ושיעה מ"ו

רותחת דאמר מר⁶ כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת תא חזי מה בין פושעי ישראל לנביאי
אומות העולם עובדי ע"ז⁷ תניא אמר רבי אלעזר בא וראה כמה גדולה⁸ כחה של בושא שהרי סייע הקב"ה את
בר קמזא והחריב את ביתו ושרף את היכלו: אתרנגולא ואתרנגולתא חריב טור מלכא דהוו נהיגי כי הוו
מפקי חתנא וכלתא מפקי קמיייהו תרנגולא ואתרנגולתא כלומר פרו ורבו כתרנגולים יומא חד הוה קא חליף
גונדא דרומאי שקליניהו מינייהו נפלו עלייהו מחונניהו אתו אמרו ליה לקיסר מרדו כך יהודאי אתא עלייהו הוה
בהו ההוא בר דרומא דהוה קפיץ מילא וקמיל בהו שקליה קיסר לתאגיה ואתביה אארעא אמר ריבוניה
דעלמא כוליה אי ניהא לך לא תמסריה לההוא גברא לדידיה ולמלכותיה בידיה דחד גברא אכשליה פומיה
לבר דרומא ואמר [א] הלא אתה אלהים ונתנתו ולא תצא אלהים בצבאותינו דוד נמי אמר הכי דוד אתמוהי קא
מתמה על לבית הכסא אתא דרקונא שמייה לכרשייה ונח נפשיה אמר הואיל ואיתרחיש לי ניסא הא זימנא
אישבקניהו שבקניהו ואול אידוקור ואכלו ושתו ואדליקו שרגי עד דאיתחזי בלינא דגושפנקא ברחוק מילא
אמר מיחדא קא חדו בי יהודאי הדר אתא עלייהו א"ר אסי תלת מאה אלפי שליפי סיפא עיילו לטור מלכא וקמלו
בה תלתא יומי ותלתא לילוותא ובהך גיסא הלולי וחגגי ולא הוו ידעי הני בהני⁹ בלע ה' ולא חמל את כל
נאות יעקב כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אלו ששים רבוא עיירות שהיו לו לינאי המלך בהר המלך דאמר רב
יהודה אמר רב אסי ששים רבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים
חוץ משלש שהיו בהן כפלים כיוצאי מצרים אלו הן כבר בישי כפר שחיליים כבר דכריא אמר רבי יוחנן שהיו נשותיהן וילדות
בתא לאושפיוא כבר שחיליים שהיתה פרנסתן מן שחיליים כבר דכריא אמר רבי יוחנן שהיו נשותיהן וילדות
זכרים תחלה וילדות נקבה באחרונה ופוסקות אמר עולא לדידי חזי לי ההוא אתרא ואפילו שיתין ריבוותא
קני לא מחויק אמר ליה ההוא צדוקי¹⁰ לרבי חנינא שקורי משקריתו אמר ליה [א] ארץ צבי כתיב בה מה צבי
זה אין עורו מחויק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחא ובזמן שאין יושבין עליה גמרא
רב מניומי בר חלקיה ורב חלקיה בר טוביה ורב הונא בר חייא הוו יתבי גבי הדדי אמרי אי איכא דשמייע ליה
מילתא מכפר סכניא של מצרים לימא פתח חד מינייהו ואמר מעשה בארום וארוסתו שנשבו לבין העובדי
כוכבים והשיאום זה לזה אמרה לו בבקשה ממך אל תגע בי שאין לי כתובה ממך ולא נגע בה עד יום
מותו וכשמת אמרה להן סיפדו לזה שפפטי ביצרו יותר מיוסף דאילו ביוסף לא הוה אלא חדא שעתיא
והאי כל יומא ויומא ואילו יוסף לאו בחדא מטה והאי בחדא מטה ואילו יוסף לאו אשתו והאי אשתו פתח אידך
ואמר מעשה ועמדו ארבעים מודיות כדין נחסר השער מודיא אחת ובדקו ומצאו אב ובנו שבאו על נערה
מאורסה ביום הכפורים והביאום לבית דין וסקלום וחזר השער למקומו פתח אידך ואמר מעשה באדם
אחד שנתן עינו באשתו לגרשה והיתה כתובתה מרובה מה עשה הלך וזימן את שושבינו והאכילן והשקן
שיכרן והשכיבן על מיטה אחת והביא לובן ביצה והטיל ביניהן והעמיד להן עדים וכו' לבית דין היה שם זקן
אחד מתלמידי שמאי הזקן ובבא בן בוטא שמו אמר להן כך מקובלני משמאי הזקן לובן ביצה סולד מן האור
ושכבת זרע דוחה מן האור בדקו ומצאו דכבריו והביאוהו לב"ד והלקוהו והגבוהו כתובתה ממנו א"פ אב"י
לרב יוסף ומאחר דהוו צדיקים כולי האי מאי טעמא איננוש א"ל [א] משום דלא איאבול על ירושלים דכתיב
[א] שמחו את ירושלם וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה: אשקא דריספק חריב
ביתר דהוו נהיגי כי הוה מתילידי ינוקא שתלי ארוא ינוקתא שתלי תורניתא וכי הוו מינסכי קיצי ליה ועבדו¹¹
גננא יומא חד הוה קא חלפא ברתיה דקיסר אתבר שקא דריספק קצו ארוא ועיילו לה אתו נפול עלייהו מחונניהו
אתו אמרו ליה לקיסר מרדו כך יהודאי אתא עלייהו: ג' געד בחרי אף כל קרן ישראל א"ר זירא א"ר אבהו
א"ר יוחנן אלו שמנונים [אלף]¹² קרני מלחמה שנכנסו לכרך ביתר בשעה שלכדוהו והרגו בה אנשים ונשים וטף
עד שהלך רמץ ונפל לים הגדול שמא תאמר קרובה היתה רחוקה היתה מיל תניא רבי אליעזר הגדול
אומר שני נחלים יש בבקעת ידים אחד מושך אילך ואחד מושך אילך ושיערו חכמים שני חלקים
מים ואחד דם במתניתא תנא שבע שנים בצרו עובדי כוכבים את כרמיהן מודמן של ישראל בלא זבל
אמר

[דף נו ע"ב - נו ע"א]

שהרג את עצמו ומייתי נמי מהאי קרא שמו אוחוסת אוחוסת שהיה סבור לדאומת וסימנים של הריגת אדם שהיא יליאת הדם היא ג"כ אות והריגה של עצמו:

ואמור מי כמון חסין יה גוי. בקרא לעיל מיניה קלו) כתיב ונורא על כל סביבו שאמר כי מדחו אינו כמדת בשר ודם שהוא מותר לנגד אזהרה ומתקדק עם ארצו ומדמו ית' היא היפך צדקה"ו כי הוא נורא על סביבו לדקדק עמהם כחוט השערה כדאמרין סוף יצמות קלו) ופי' הפרה קלה) ולגבי רשעים אמר שה' אלהי צדקות אמה קלה*) לנקוט בהם מיד ומי כמון צמדה זו שאמה חסין וקשה יה שהוא שם הגלות להיות שותק ולהאריך להם עד צוא קיים כדמסקי שצא יחוש כו' כדי לטורדם צדקה"ו וההיפך זה צדקיים וכה"ג דריש מי כמון צדקים ה' גוי' מי כמון צמדה זו לשנות עצמו אלם נגד רשעים ויאל להם זה הדרש דלא מנינו כמוהו אלם חסר יו"ד מלשון אלם:

ואמור מה עשה נשל את הפרוכת כו'. שודאי לא היה חש לטוב עמו רק כלי וזכר וספק שצדקה"מק אצל נשל גם הפרוכת כדי להשתמח צדפת דם שהרג את עצמו דהיינו אשר כן עשו וכל הדרש הזה הוא צדקה"מ בקהלת קלט) אך מה שדרשו הכא קצורים צמקום קצוים לא הביא צפירושו והינה קצורים כמשמעו ע"ש ואפשר משום דלא משמע ליה למדרש אל תקרי קצורים אלא קצוים דלא מנינו בשום מקום ו' מתחלף ברי"ש אצל אל תקרי וישתמחו אלא וישתמחו יתח' ליה דב' מתחלף צ"כ בשורש הכתיבה ונראה לפרש לפי הדרש דלאו דוקא אל תקרי קצורים אלא קצוים אלא דמשמעות קצורים הוא קצוים כמו קצורה דלהיני קמ) שפירושו זו מלשון קיפון של תמרים:

ואמור בידון בש"ז רותחת כו'. עיין פרש"י ועי"ל ע"ש ששכח את אחריו כדאמרין צ"ע"ו קסה):
כ"ז הנוגע בהם כאילו נוגע בבבת כו'. מוציא כל הנוגע צדפת עינו הוא מפחית קסו) אורו כן הנוגע בהן לרעה משמית ומכנה קסו) אורו של עולם כמ"ש כה"ג בהרדום פ"ק דצ"ב קסה):

ואמור שאליהם של אלו אין גבורתו אלא במים כו'. ר"ל גם כי נשבע שלא יביא מזול לעולם אין זו אלהיה של אלו אלא אלהיה און גבורתו אלא צמים צא פרעה כו' וא"ל רשע כו' צן בנו של ע"ו ורעו של ע"ו כמפורש צממה מדרשות קבלה היה צדק שחורבן בית שני היה ע"י ע"ו ורעו של ע"ו כמפורש צממה מדרשות וכבר כתבנו פה שחלק הראשון היה לפו כן אלפיו כמפורש צנן גוריון כו':

ואמור כל המלע"ג על דברי חכמים נידון בצדקה כו'. כפרש"י דדריש ליה הכי מלהג הרבה יגיעת כו' קסט) והסם קט) דמי הך דרשא מדלף כתיב לעג ונראה מאן דדריש לה משום דאות ע' מתחלף בה' באתח"ל ופי' שמצוה דברי חכמים נידון בצדקה ונראה מ"ש להג הרבה ה"פ לפי שכבר אמר ד"ס הזהר עשות ספרים הרבה גוי' דהיינו עששו בצדקה"מ סייג לתורה מי שלועג על שהרגו פה לגדור גדרים נידון ביגיעת בשר וק"ל):

בא יתוש ונכנס בחוטמו ונקר במוחו כו'. צא לו העונש הזה לפי שחטא שחירף וגידיף צדבורו שצא מכת הנשמה שצא דרך החוטם למוח כמ"ש קמא) ויפת צדפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה ות"ל לרוח ממללא ועיני שנקר צמחו כו' ושמע קול ארופתא אשמתיק ית' לפרש רמז מקרא דמייתי לעיל שאמר קמב) שאגו זורריך גוי' יודע כמציא למעלה ר"ל יודע באותו פרוכת שהביא לעירו שיהיה לו למעלה ולהשתמח זו בעירו או ר"ל כמציא למעלה כמ"ש כסבור שהרג את עצמו ואמר שהיה עונשו בצדק עץ קדמונות כמו שנקר קורדם את העץ כן נקר הימוש צמחו ולאבי נמי קאמר דפיו נחשת וצפיריו צדול כקורדם הזה ואמר קמג) פתוחיה שהיה לו קלת נחמה ופתח כי יחד גוי' וישראל כשכיל וכלפות ויליומן להשיקו בקל ארופתא ואמר שפלטו מוחו כו' למר כגזול הוא רמז לכ"י כמ"ש צמרות צין הצמרים קמז) קחה לי עגלה גוי' מור וגזול גוי' ויתר אותם צמון ואת הפפור לא צמר רמז שא"ה יכלו וישראל יתו קיימין קמח) וזה שאמר צמחונו הוא קפול אל תתן לחית נפש חורק גוי' דהיינו מור וגזול:

דהווי נהיגי כי הווי מפקי חתנא כו' כלומר פרו ורבו בתרנגולים כו'. ע"ש צרכמ פ"ו דלא נאמר צמורה צממה וזהו רק בצעופות ודגים ציוס ה' קמא) וכן גבי חלם ציוס ו' קמב) ונקטו תרנגולים ע"ש שנקרא גבר קמג) כמעט שכתבו בצפרות ציוס"כ קמז) וק"ל):

ואמור ליברד קיטמיה אשב ימי דלא לישיכחיה אלהא כו'. שבע ימים הם לפי ו' האקלימיים ע"ש שבעה כוכבי לכת והרשע הזה חירף כלפי מעלה שאין לו כח בשבעת הימים אצל נתן הממשלה לשבעה כוכבי לכת שלמעלה ולא לישיכחיה אלהא כו' שאין לו ממשלה עליהם ויש לזה ג"כ רמז בקרא דמייתי שאמר קמו) עד מתי אלהים יחרף כו' גו' גם אחרי מותו הוא מתחרף שאין ממשלתך זו ימים ואמה אלהים מלכי מקדם גוי' קמח) שכבר מקדם הראית כתך וישועתך בכל הימים כי אמה פוררת צעון יס גוי' קמט) ההוא רמז על המלך של ים שנקרא עוחא קג) שפוררת אותו צממשלתו ואמה צקעת מעיני ונתל גוי' קמא) אמה הוצבת נהרות גוי' קמב) כי כתך צלל ימים ונהרות ואמר קמג) לך יום חף לך לילה גוי' דהיינו למנוח כחשיכה כאורה ואין נסתח ננגד עיניו היפך שאמר דלא לישיכחיה אלהא דיהודאי:

ואמור הלא אתה אלהים ונחתנו כו' דוד נמי אמר הכי דוד אתמוהי כו'. ואיכא למירק דהא לשון חלם אמרו ומהיכא משמע טפי צדוד לאתמוהי הוא ודומק לומר לפי כוונת הלז דוד הוא מממה טפי מההוא גצרה ויש ליישב דדוד לא קאמר האי קרא בלחודיה אלא בתוך כוליה ממוחלה קמז) דנספך זו יצומת אלהיו ויך ויאל את אדום גוי' קמז) וסיים זו קמז) מי יוצילני עיר מצצר מי נחמי עד אדום ואלהא ודאי קאמר הלא אלהים ונחתנו גוי' דרך תמיה משא"כ האי גצרה קאמר האי קרא בלחודיה לא משמע דרך תמיה ודקאמר נחתלת ממוחלה קמח) אלהים ונחתנו פרלמנו אנפת גוי' לא משמע צלשון תמיה ואמר צמדרשות דוד ראה צרות הקודש שיגלו ישראל ע"י אדום וע"ש צפרש"י ויש לפרש גם האי קרא צמ"ג שאמר קמט) מי נחמי עד אדום צגלות ועצמתי הוא כדאמרין פ"ק דצ"ב קמב) עטולה דבר עשו ולא עטולה דפרסאי ושפיר קאמר עלה לשון תמיה הלא אלהים ונחתנו גוי' ודו"ק:

אויזדקור ואכול ושחו כו'. דהוה להו להודות ולהלל על הנס שהלך מאתם המלך אצל אכלו ושחו ולא נצחו ציוענת ה' אלא אמרו שהמלך לא יכול להם מפני גבורתם וז"ש מיחדי קחדו צי כו' שלא יוכלתי להם וק"ל):
ב"ע ה' וגו' כל נאות יעקב כו' אלו ס' רבוא עיירות כו'. והיינו שצלע ה' כל אותן מקומות כדמסיק דלפילו ס' רבוא קני לא מחזיק וק"ל):
כפר ביש דלא יהבי ביתא לאושפיזא כו'. דהיינו שחיו רעים צממוס כדאמרין צ"ב חלק קמא) צאנשי סדוס שאמרו נשכת רגל מארלנו ע"ש ולהפליג העינין קאמר דאע"ג שהיו כפלים כיוצאי מצרים אין טוב צמם אין גם אחד וכן כפר שחלים שרבים כללו היו מתפרנסין צשחלים וכן כפר דכריא שהיו יולדות זכרים כו' ואין זה סימן צרכה כדאמרין פ"ק דצ"ב קמב) עטולה דבר עשו ולא עטולה דפרסאי צת חתלה סימן יפה לנבים:

ארין צבי כתיב בה מה צבי אין עורו מחזיק כו'. וכה"ג דרשוהו צסוף כחצות קמז) לעיני פירות דאין מחזיק פירוטמיהן וק"ל):
א"א תגע בי שאין לי כתובה ממך כו'. מהכא משמע קלת דלרופסא אין לה כתובה ואפשר לומר דה"ק כיון דצבוי' הוה והגוי' קונה את ישראל קמז) וכל מה שקנה עמד קנה רצו קפו) ואין לו כלום להשתעצז צו כתובתה והא דלא חשך אהא דכלה

ואמור א"ל מליייהו פשימי ולא מצית כו'. כפר צמורה מן השמים דא"ל שניתנה מן השמים כיון דא"ל לקיימה כולה ומליייהו הם כדכריס צעלמא גם לזה יש רמז דהאי קרא שאמר עוד קמז) וזכור זאת אויב חרף ה' גוי' שאומר קמח) אל תתן לחית נפש שהם ישראל חורק כמ"ש דא"ל לקיימה כולה כי השכתה מזויה צאלס והיה התשובה שצמחנתנו עניין שהם ישראל אל תשכת לנפש כמ"ש קמז) כי לא תשכת מפי ורעו גוי':

חכמת שלמה הש"ם

דף נו ע"א גמרא אתרנגולא (ותרנגולא) ואתרנגולתא כ"ל קפז):

הגהות והערות

קלו) תהלים פ ט ח: קלו) קמא ע"ב: קלה) ב"ק נ ע"א: קלה*) צריך להוסיף "שלא" (דבש תמר): קלט) ח י: קמו) סנהדרין כו ע"ב: קמא) בראשית ב ז: קמב) תהלים עד ד-ה: קמג) שם פסוק ו: קמד) בראשית טו ט-ז: קמה) פרקי דר"א פכ"ח: קמו) פסוק יט: קמז) תהלים עד י: קמח) פסוק יב: קמט) פסוק יג: קנ) לא מצאנו מקורו, ובב"ב עד ע"ב "שרו של ים רבה שמו". במדרש וישוע (מובא ברבינו בחיי שמות יד י) "עזא שר של מצרים": קנא) גוי"ו מיותר: קנב) פסוק טו: קנג) פסוק טז: קנד) פסוק יח: קנה) פסוק יט: קנו) דברים לא כא: קנז) סנהדרין קד ע"ב: קנח) דברים ב ט יט: קנט) שם כג ז: קס) סנהדרין קה ע"א: קסא) בראשית לא כד: קסב) יבמות קג ע"ב: קסג) תהלים עד כב: קסד) פסוק כג: קסה) ד ע"ב: קסו) בש"ס וילנא "משחית": קסז) בדפוס"ר "מפחית וכבה": קסה) ד ע"א:

קסט) קהלת יב יב: קע) ערובין כא ע"ב: קעא) בראשית א כב: קעב) שם פסוק כח: קעג) יומא כ ע"ב: קעד) תשה"ג שע"ת ס"י רצט, מובא בטור אור"ח ס"י תרה: קעה) תהלים ס: קעו) פסוק ב: קעז) פסוק יא: קעח) פסוק ג: קעט) פסוק יא: קפ) צ"ל "פ"ב" והוא לעיל יז ע"א (מהרש"א שבעין יעקב ואוצר בלום): קפא) סנהדרין קט ע"א: קפב) טז ע"ב: קפג) ב"ב קמא ע"א: קפד) קיא ע"א: קפה) לעיל לח ע"א: קפו) פסחים פח ע"ב. וי"ו הגהות רמ"א על מורחא ריש בראשית שנקט בפשיטות דבבן נח לא אמרין כן, ובבית האוצר מערכת א-י כלל צו שהקשה כן על רבינו: קפז) נראה שכונת רבינו אינה להוסיף "א" ב"ותרנגולתא" מדלא הגיה כן לעיל נה ע"ב, אלא לתקן הדפוס שלפניו, בו היה כתוב "ותרנגולא" במקום "ותרנגולתא". ובש"ס שלפנינו לעיל "ותרנגולתא" וכאן "ואתרנגולתא":

בעל בלק [כג – כד] הטורים שצט

יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלַק לֵךְ נָא אִתִּי אֶל מְקוֹם אַחַר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אָפֶס קִצְהוּ תִרְאֶה וְכֻלּוֹ לֹא תִרְאֶה וְקִבְנוּ לִי מִשָּׁם:

וכלו. ב' במסורה. וכלו לא תראה. ואידך וכלו מחמדים (סה"ט ה טו). היינו דאמרי במסכת נדה (לא). מי מנה עפר יעקב ומספר רובע ישראל על דבר זה נסמית עינו של בלעם, שאמר הקב"ה שהוא קדוש ומשרתו קדושים יסתכל בדבר זה. והיינו וכלו לא תראה, בשביל שדיבר נגד הקב"ה שכלו מחמדים נסמית עינו וכלו לא תראה⁵⁰.

כא לֹא הִבִּיט אֹן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וַתְּרוּעַת מְלֶךְ בּוֹ:

לא הביט און ביעקב. שאין אותיות ח"ט בשמותם של שבטים (ירושלמי יומא ספ"ו)⁵¹.

כד הֵן עָם כָּלְבִיא יְקוּם וְכֹאֲרִי יִתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאכַל טְרֵף וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה:

הן עם. הפסוק מתחיל בה' ומסיים בה', שלא ימות משה עד שיהרוג לה' מלכי מדין (נמדנ"ר כ טו)⁵².

ג וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נֹאם בְּלַעַם בְּנוֹ בְּעַר וְנֹאם הַגֹּבֵר שְׁתֵּם הָעֵיִן:

ונאום הגבר. כמא דאת אמר (יומא כ). קרא גבר. שדומה בלעם לתרנגול כמו שהתרנגול הוא נואף מכל (עי' נרכות כג).⁵² כן בלעם רבע אתונו (סנהדרין קה). וכמו שהתרנגול יודע העתים (נרכות ס):⁵³ כן בלעם יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס (סס ז). וכמו שהתרנגול דרכו לעמוד על רגל אחד (סס) כן בלעם חגר מאחז מרגלו (סנהדרין קה).

ד נֹאם שָׁמַע אֶמְרֵי אֵל אֲשֶׁר מִחֲזָה שְׂדֵי יַחֲזָה נִפְל וְגִלּוֹי עֵינָיִם:

נופל. בשביל הערלה⁵⁴ שמאוסה בפני הקב"ה (פדר"א כט)⁵⁵. יחזה נופל וגלוי עינים. ס"ת מילה.

ודם חללים ישתה. ולפי רמז רבינו "לא ישכב" קאי על משה רבינו וכ"כ האב"ע ע"ד הדרש. ובפי' הרוקח עה"ת רמז לזה ע"ד הגימטריא "לא ישכב" בגי' "זהו משה". וגם אני אמרתי חלקי ברמזי הפסוקים כי סופי תיבות שבפסוק (עה"כ) הם בגימטריא "משה".

52. שלא יהו ת"ח מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים. ועי' רמב"ן ויקרא א, יד: ולא בחר בתרנגולים [לקרבן] לזמת זנותם.

53. כי שמע קול תרנגולא לימא ברוך אשר נתן לשכוי בינה. ובפי' הרוקח עה"ת: וכמו התרנגול יודע עתי היום והלילה ויודע לכוין כעס הקב"ה. (ברכות ז, א כי חיורא כרבלתא דתרנגולא וכו' ואז הוא הרגע של זעם) ועיין ברבינו בחיי.

54. עיין יל"ש ח"ב רמז רסא שבלעם נולד מהול. וי"ל דאעפ"כ נקרא ערל כמבואר בנדרים לא, ב. (הערת הרה"ח ח"ג ליכטנשטיין שליט"א).

55. וברש"י כאן ובראשית יז, ג בשם ברייתא דר"א. ועי' רמב"ז כאז.

50. יש לתבל רמז רבינו עפ"י מש"כ רש"י (להלן כד, ג) ד"ה שתם העין. ועל שאמר שתום העין ולא אמר שתום העינים למדנו שסומא באחת מעיניו היה עכ"ל וזה"ש "אפס קצהו תראה וכלו לא תראה" כי רק בעין אחת היה רואה. ובס' אהל תורה (לקוטי אמרות מהרבי מקוצק) כתב: נראה הפי' "קצהו תראה" שבהפרט תוכל לראות לפעמים פגם ח"ו, "וכלו לא תראה" אבל בהכלל ישראל לא תמצא בשום פעם פגם עכ"ל. ובהסכמתו של הגאון ר' אליעזר דייטש זצ"ל (בעהמ"ח ס' תבואת השדה) לספר הנ"ל מביא בשם בעל ה"קול אריה" שהוסיף לבאר ע"ד זו כוונת המסורה ב"פ וכלו. חד דהכא וב' וכלו מחמדים ודפח"ח עכ"ל.

51. ע"ע יומא עג, ב. ועיי"ש בהג' הגר"א עפ"י הירושלמי ספ"ו. ועיין בדברי רבינו בראשית מט, א.

*51 ודם חללים, מתנבא שאין משה מת עד שיתן נקמה בו ובחמשת מלכי מדין שני' לא ישכב עד יאכל טרף זה בלעם, הוי ודם חללים ישתה ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם ע"כ. וכ"כ רש"י בד"ה בעל הטורים <עטרות אד"ר> - ב) ויקרא במדבר דברים / יעקב בן אשר) בעל הטורים - רבינוביץ תאומים, אליהו דוד בן בנימין (תנ"כ 136) תולדות 26047) חכמה

דגבי גברא זמנו הוא עוצרות הנשים ז'. ועיין תוס' עירובין ז"ו ע"א ד"ה מיכל זה וכו', לא ס"ל הכ סברא, ח"כ תוס' לשיטתו לא מוכח כהרשב"א מהך דמחא ד"ל דהוה כשלא בזמנו וק"ל.

ובסוף ספר שאגת אריה [סי' ק"ה] הקשה לשיטת רש"י הלא, אם כן מאי קאמר [ש"ס ר"ה כ"ח ע"ג] כיון דצריך עבר ליה זמניה וכו', הא גבי כהנים אחרים דלא זרכו עדין זמניה הוא, אע"כ ליחא להאי מילתא. ולק"מ, בשלמא בנשים במלות עשה שהזמן גרמא, שכל עיקר התוספת הוא שמוסיף גברא, שהקצ"ה לא ליוה אלא זכרים והמה מוסיפים נקבות על הזכרים, והשתא כיון דלזכרים הוא זמנו כו"ל מוסיף בזמנו, משא"כ בזכר המוסיף זרכה על זרכה ה' שהתוספת היא הזרכה לא תוספת גברי, שהרי הוא מלווה במלוה זו רק שמוסיף עליה, ח"כ מה לו ולגברי אחריו כיון דלדידיה עבר זמנו, והו"ל שלא בזמנו, ושפיר פריך הש"ס, והוא פשוט ז'.

דף י"א ע"א: [מזוזות יחיד נברקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל]. אודות בית

של ג' שותפים שיש צו יותר מארבעים מחות הקבועים בפלמיני עץ ואבן ומחופין באבן גומר ועורח לפתח ולבדוקן, ואמר מעלתך [השו"א] שמדברי רש"י [בסוגיין ד"ה נצדקת] משמע שאין לריך אלא לבדוקן בחוף אם לא נרקצה או נגנזה, ולא בפנים, וגם כתב מעלתך שיש ללדד דשותפין הוה מחא של רבים דחינו נצדקת אלא (פ"ה) [פעמים] ציובל, דלא מערחיין ארבים משום קידרה דזי שותפי לא קרירא ולא חמימא.

הנה רש"י בסוגיין פירש כהדיא דרבים היינו שערי עיר ומדינה משמע אבל שותפין בעלמא לא ז', וראויה לרש"י מש"ס ז"ב כ"ד ע"ג ע"ש, וכי נאמר חילן הסמוך לצור של שני שותפין יקון ואח"כ גוהן דמיס קי, התם דוקא סמוך לעיר דרבים, (ומרדכי [סוף] פ' לא יחפור [סי' תקכ"ג] למד מה דהין המצואר זש"ע ח"מ סי' ד' וסמ"ע סק"ו עיי"ש, ופשוט דשותפין לא נקראו מוחזקים נגד אחר), וכן בעירובין ג' [ע"א] דמחלק צין סוכה

קז) כ"כ תוס' עירובין צ"ו ע"א ד"ה מיכל, והשאג"א סי' צ"ה בשיטת רש"י.

והקושיא הוא כמובן לר' יהודה לשיטתו, דרש"י אליביה קאי, וה"ג לר' יהודה קיימינן. וכן הקשה בשו"ת אר"ח סי' קס"ז ד"ה והנה, ונשאר בקושיא. (ולא הביא שיטת רשב"א הג"ל בישוב דברי רש"י).

קח) ח"י ר"ה כ"ח ע"ב (צ"ט א') ד"ה ועיין. וכן ת"י שם (צ"ה ב') ד"ה אמנם, ובשו"ת אריח שם, ושם הוסיף תירוצ אחר, חז"ל: "ובר מן דין הא רש"י לא כתב כן אלא לר' יהודה, אבל לר' יוסי אה"ג נשים טומכות רשות מה"ט דלא הוה זמנה, א"כ ש"ס דר"ה [הג"ל] רצה לומר אליבא דהלכתא".

קט) ושערי חצירות שהזכיר רש"י ר"ל מבואות וכיר"ב (רומיא חתם סופר <על השי"ס - מועד ג / סופר, משה בן שמואל [עמוד 148] {726077}

למזוי, וכי נימא בסוכה של שני שותפין פסול משום דלא מידכרי אהדדי, וסמכיין להקל ומכשירין סוכה של כמה שותפין, מכ"ש הכא להחמיר. ועיין ח"מ ססי' קמ"ט זש"ך סקל"א דאין מחזיקין בשל קהל משום קידרה דזי שותפי וכו', ופשוט ומצואר זש"ס ופוסקים דמחזיקין בשל שותפין, ע"כ ה"ג בעיין בדיקה בשל יחיד.

אמנם מה ענין הבדיקה, כבר ביארו בחוס' מנחות מ"ג ע"א [ד"ה תפילין] דלאו לענין חסירות ויתירות קאמר אלא שמה צלו ונתקלקלו בתפילין, וה"כ במנחות שמה נרקצה או נגנזה כפירש"י בשמעתין, אך פשוט דבדיקה בפנים בעיין לעיין האותיות אם לא נרקצ איות אחת, אבל לא בעי מומחה הבקי בחסירות ויתירות אלא כל אדם יכול לבדוקן, אבל עכ"פ לריך לפותחן ולעיין בכל איות אם לא נרקצ כיון שעשויות להתרקצ ולבלות באורך הימים זיא). ורמז"ן כתב בפסוק שמתך לא בלתי [דברים ח' ד'] שאם יכסה הקורה צנגד ארבעים שנה יתבלה ע"ש, מכ"ש מחא שמיעת החומה והגשמים שמלפנים שם רגילות היא להתרקצ ז'.

היכא דקביע היזקא שאני. [עיין שו"ת אהע"ז ח"א סי' כ"ד ד"ה הנה].

דף י"א ע"ב: אלא לו למה לי מי שמיחד ביתו לו שאינו רוצה להשאיל כליו וכו'.

האמת לפעמים אדם נחמק בפרנסה ולרכי הבית ובמקום משכן דירתו וא"א לו להעזב עם אחרים, אבל באמת הכל מפיתוי ילכ"ר, כי במקום קדושה אין כאן דוחק, אשר על כן בא"י היה מחזיק כ"כ אנשים אשר עתה אפילו קנים כ"כ אי אפשר להכניס שם בכל אותה המדינה [גיטין נ"ז ע"א], ובעיר הקודש ירושלים שהיה יותר מקודש היתה העיר לצדק מחזקת אנשי כל המדינה, ולא אמר אדם מעולם לר לי במקום וכו' [לקמן כ"א ע"א], ומקום עזרה מקודש יותר היתה מחזקת כל אלו האנשים, עומדים לפופים ומשתחווים רווחים [שם], וכל ישראל מוחזקים צין שני צדי ארון צימי יבושע בן נון [צ"ר ה' ו'], כי מקום הקדושה

דאינך), ח"ל המאירי: "ושל רבים כגון שערי עירות ושערי מבואות". וכ"כ הב"ח סי' רצ"א ח"ל: "ונראה דאפי' בית שיש בו הרכה בעלי בתים... נקראת של יחיד, דאין נקרא של רבים אלא דשערי חצירות ומדינות ועירות, והכי משמע מפירש"י". (ומכאן חשובה לס' שערי אמת על ה' מזוזה והובא בליקוטי הערות במקור שתמה על מרן שדילג מפירש"י שהזכיר ג"כ שערי חצירות).

קי) עיין בליקוטי הערות במקור. קיא) וכ"כ הרמב"ם ה' מזוזה פ"ה ה"ט: "מזוזת היחיד נברקת פעמים בשבוע... שמה נקרעה ממנה אות אחת או נמחקה מפני שהיא קבועה בכתלים מרקבת". ועיין בהגהות שירי ברכה יו"ד סי' רצ"א.

קיב) שו"ת יו"ד סי' רפ"ג. הודפס מאתר אוצר החכמה

איו מחוק מקום זע"ז הגשמי כלל, עיין מ"ש במקום אחר ק"י)
 על פסוק כי עתה הרכיב ה' לנו ופרינו צאריך [צראשית כ"ו
 כ"ב], וכן לענין הסתפקות אח"ל [לקמן ל"ט ע"א] בחילוק לחם
 הפנים כהן שהגיעו כפול היה אוכל ושוצע, כי צרכת ה' נשתלח
 במאכלים הכמה, וכן בכל המטעלים ק"י, והכל משום קדושתן
 של ישראל והארץ הקדושה...

כנסיות שנצבל שמעולם לא זכה מהם שכונה פעורים ממחה,
 חף על פי שאינם קודש, מ"מ הדירה היא דירה ומשכן לגבוה.
 ועל כן בית הכנסת שיש בו דירה לחן או סחם כפרים שיש
 בהם דירה חייב, וסחם כרכים שאין בו דירה פעור, זה
 הכלל ע"ד ק"י.

דף י"ב ע"א: [ר' אלעזר ב"ר צדוק אומר אף לא
 מטות. עיין גיטין ע"ח ע"א
 הזרק גט לאשתו על מטה שלה מגורשת, ש"מ כליו של לוקח
 צרשות מוכר קנה לוקח, לא לריכח דגבוה עשרה, והאיכא מקום
 כרעי, אמקום כרעי לא קפדי אינשי]. פי' תוס' וגם הרא"ש
 לכל הפחות צאשתו, ועיין מהרש"א דבמוכר ולוקח דעלמא קפיד.
 כ"ל דינא להם זה ממה שכחצו תוס' מגילה כ"ו ע"א ד"ה
 חף לא המטות קמא, וצתוס' ישנים צשמעתין כתצו כ"ה שארי
 חשימיים כגון חיבות. ולהכ"ל כ"ל לא מיצטיא חיבות שהרי
 הקרקע מקום החיבות אינן שלהם, אבל מעות איכא דגבוה
 עשרה והוה סד"א אמקום כרעי לא קפדי צצטים, קמ"ל. אלא
 לפי"ז י"ל משו"ה פליג ת"ק וס"ל משכירים מטות, משום
 דאמקום כרעי לא קפדי, וא"כ הלכה כת"ק, ול"ע קכב).

לפיכך עורות קדשים בעלי אושפזיכנין נוטלין אותן בזרוע.
 [עיין לקמן ל"ד ע"ב סוף ח' סוגיא קמא ד"ה אך,
 וצבטרה שם].

זר שהפך בצינורא חייב מיתה. [אי האזר שהפך צלינורא
 נשאר צבכשרו, עיין שו"ת ח"ז, עמ' פ"ב ד"ה ואם, פ"ג
 ד"ה עוד כתב, פ"ה ד"ה ולענין, ועוד מה].

דף י"ב ע"ב: [כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן
 מכאן ואילך עבודתן מחנכתן]. עיין
 ילקוט [פרי' נשא רמז חשי"ב] כי משיחת מטה רצונו ע"כ
 הועילה לכל הכלים הנעשים לדורות עולם. והענין צוה נלפט"ד
 מטה רצונו ע"ה המשך קדושה ע"י משיחתו את הכלים והמשכן
 צאופן שכל כלי אשר יעשה מכאן ואילך ויעצוד צו צמשכן
 המשוח הלא יתקדש ע"י עצודה צמקום קדוש הזה לכן עבודתן
 מחנכתן, וגדולה מה אפילו הנוגע בכלי שרת המשוחין מתקדש
 צנגיעה. והנה כי כן ג"כ אח"כ בית המקדש צבצנותו לא צעי
 משיחה כי ע"י שעצודו צו עצודה עס כלי שרת המשוחין או
 שנתקדשו צעבודת משכן המשוח הס המשיכו קדושה על צבמ"ק

והנה ערס צא ישראל לשם ה' עדיין כה הקליפה מעורב
 צאריך הווא, כמ"ש צמקום אחר קטו) כנען ר"ת כ"ינור
 כ"עים פ"ס צ"בל, ואח"כ נעשה כולו קדש ארץ ישראל, והיינו
 דאמר הקצ"ה כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נוהן לכם
 לאחחה [ויקרא י"ד ל"ד], ר"ל צאותו הארץ אשר נתתי לאחחה
 שתהיה ארץ הקדושה ח"י נקרא, ולא יכיה צה שום קימות,
 ולא יצטרך שום אדם להיות נר עין צבצירו, ואם אחס תבואו
 לשם אל ארץ כנען דייקא, כאילו הוא מקום דחוק ליושביו, ואז
 ונתתי נגע נרעה צבית ארץ אחתכס קטו).

[בית הכנסת שיש בה דירה לחזן הכנסת חייב במזוזה ושאיין
 בה בית דירה ר"מ מחייב וחכמים פוטרים]. מה
 שנתקשה [השואל] צרמז"ס ה' מחכה [פ"ו ה"ו] דיכיה טעמא
 דבית הכנסת פעור ממחה מפני שהוא קודש, וצשמעתין ליחא
 לכך טעמא אלא דלא נקרא ציתך, ומשו"ה דכפרים חייב צמחה,
 וכסציר מעלתו כיון דנמכר מיקרי ציתך. ועוד הקשה הו צית
 הכנסת קדושה מדרצן ק"י ואיך יפטר ממחה מפני קדושתו.
 הנה ההפך צין כפרים לכרכים כתב הרי"ף [סוף ה' מחכה]
 משום סתמא דמילתא צכרכים לית ציה דירה משא"כ צכפרים,
 ולא כמ"ש מעלתו, וכ"כ צכסף משנה שם. וצש"ס לריך להסציר,
 כיון דהלשכות וערות פעורות מפני שכן קודש, ח"כ מ"ע לשכת
 כהן גדול חייב מפני שיש צה דירה כרי קודש היא ק"י, ואי
 חימא מ"מ כיון שיש צו דירה חייב, אם כן לשכות וערות על
 כרחק לית צהו דירה ח"כ צלא"ה נמי פעורים אפילו לא יכיה
 קודש, כמו צככ"י דלחד שינויא הו דלית ציה צית דירה לחן
 וכו'. על כן ס"ל לרי"ף ורמז"ס דלאו קדושת ע"למס קאמר,
 אלא ה"ל ק"י ציתך דירת חול וכדיוע ולא דירת גבוה ה' אלקי
 ישראל צו צו ושוכן צחוכו, ולכן כל שהדיוע דר צו היינו כה"ג
 אפילו יכיה מקום קודש מ"מ מיקרי ציתך היינו דירתך, וכל
 שהשכינה שרויה צחוכה ולא הדיוע כגון צית הכנסת שאח"ל
 צמס' מגילה [כ"ט ע"א] וצהי להם למקדש מעט אלו צתי

ק"י) כבר עמדו בזה התוס' הרא"ש ד"ה יצאו, והמאירי ד"ה
 ואי קשיא לך, עיי"ש.
 ק"י) נדצ"ל: ר"ל או ה"ק.
 ק"י) שו"ת יו"ד סי' רפ"א.
 ק"י) נד"ל: פ"י הר"ר יוסף דס"ל דכיון שהקרקע מקום המטות
 לא היה מיוחד לבעלים לא היה כח בידם להשכירם שכירות שלם...
 וכ"כ בתו"י כאן.
 ק"י) ח"י גיטין ע"ח ע"א ד"ה אמקום.

ק"י) עיין חת"ס עה"ת בראשית עמ' קט"ו ד"ה כי.
 ק"י) ע"ע חת"ס עה"ת שם עמ' מ"ב ד"ה כי היה, בארוכה.
 ק"י) עיין דרשות ח"א י"ז ד'.
 ק"י) דרשות ח"ב רל"ו ב' ד"ה כי. וע"ע מענין בחינה זו
 לקמן כ"א ע"א.
 ק"י) כ"ה דעת הר"ן מגילה פ"ג, ה' ע"א מדפי הרי"ף ד"ה
 ומאן, דלא כהרמב"ן שם.
 חתם סופר <על השי"ס -> מועד ג / סופר, משה בן שמואל {עמוד 149} {726077}

הניזקין פרק חמישי גיטין

[דף נו ט"א - ע"ב]

סימן לנשים וכמו שהיה יעקב אז בלגנה וצננה שלא יכירה אצלו ע"י הקול כמ"ש ר"י אולי ימשינו גוי' דהיינו שלא יאמין שאני עשו מפני קולי כך נתאמת להם אותו קול בלגנה בלגנה וצננה וצננה וכן והידים ידי עשו כמו שהיה ירא יעקב שיכירהו בידיו שאינן ידי עשו שהם שעירות כן עלה מורא' של ישראל מידי מלכות הרשעה כו' :

ואמר אין לך תפלה שמועלת כו'. כפל הקול דהיינו נמי קולו סימן לגוי כמו שאחז"ל ר"א) שהיה קולו בלשון תמונים קום נא אבי ריב) גוי' כן יהיה קול נזיו בלגנה ופסל היד והידים ידי עשו ע"ש מלחמה שיעקרה ציד כמ"ש ר"ג) את היד הגדולה גוי' והוא סימן לגוי' שהיו נוהגין ציד המלחמה וכן הדין למוצה קאמר במדרש צבני יעקב תלה בקולו כמ"ש צב"ר ר"ד) כשיעקב מרגין בקול ידי עשו שולטות בו שנאמר וילוו כל העדה ר"ט) גוי' ויבא עמלק ו"ש כאן והיינו דלר"כ כו' במחורבי לשון תחבא דהיינו אם יש תחורבי לשון צבני יעקב תחבא בידו של עשו ורש"י פי' דהיינו דלר"כ כו' קאי אלעליו והוא דמוק דו"ק:

ב"ד על נהרות בבל גוי' מלמד שהארהו כו'. לכל מומור שלל נזכר שם אומרו ומחברו מסתמא דוד אמרו ומלניו כמה מומורים שאמרו המפורשים ע"ש העמיד על הגלות והחורבן כמו ר"ט) מומור לאסף אלהים בלא גוים בנחלתך גוי' אבל בידו גוי' מלניו בו אלא זה שאמרו ברוח הקודש בלשון בני הגלות על נהרות בבל שם ישנו גוי' דהיינו חורבן בית ראשון וזכור ה' לגוי' אלוס גוי' על חורבן בית שני וכבר כתבנו ר"י) דעלייתם ביות שני לא היה גלוה שלמה שעדיין היו משועבדים בו לפרס וליוון ולרומיים אבל חורבן בית ראשון ושני חורבן אחד היה וצבל היה המתחיל ואדום הוא הגומר ו"ש בלגונה ערו ערו עד היסוד גוי' דהיינו שלא נגמר חורבן הראשון עד בוא חורבן שני :

שנשבו לקלון כו'. קלון נאמר בגבר שאין דרכו בך כדלמרי' פרק ד' מיות ר"ה) גבי גוי' הבא על הבהמה כו' והיינו שנשבו לקלון ילדים למשכב וזכור וילדות פלגשים כפרש"י והיינו שהרגישו שלא השאירו הגוים דק (בקלון) ר"ט) ילדים וילדות דלכך מתבקשים ואמרו אם אנו טובעים בים אנו באים כו' ר"ל אי אית ביה גלגול מחילות לבא לאחי עוה"צ ועמיד ודרש' לכן כו' מבשן מנין שני אריות כו' כמ"ש ר"ב) בשר חסידך לחיתו ארץ ואמר ועליהן הכתוב אומר כי עליך הורגנו גוי' דהיינו שנהרגו על קידוש שמו שלא יבואו לידי עבירה ומשכנו בעיניו כלאן עבדה שלא חשו על מיתתו בעצמו כדי שלא יבואו לידי עבירה וכן יתפרש בעובדא דלחאה ו' בניה כי לולי קידוש שמו לא נהרגו ויש לפרש כי עליך הורגנו אף גוים ומשכנו כלאן עבדה אלאם כדלקמן ר"כ):

כי עליך הורגנו כו' אשה ו' בניה כו'. יש לדקדק למה אמר כ"א פסוק אחר ולא אמרו כלם פסוק א' ועוד קשה צבני שאמר פסוק לא יהיה לך גוי' למה דילג פסוק שקדים לו אנכי גוי' גם הפסוקים לא הביאו כסדר שהם כתובים בתורה והמקרא הביא עליהם כי עליך הורגנו גוי' ממי שמעבד ליה עפי עליהם מעל כל שאר קדושים שנהרגו בקידוש השם :

והבראה ש' גוים אלו נהרגו בקידוש השם בו' ימי השבע וכו"א הביא קרא מעיניו של אותו יום שנהרג בו. ו"ש דלמיה לקמא דהיינו ציוס ראשון מימי השבע ואמר אנכי ה' אלהיך גוי' רמו כי ציוס ראשון עדיין לא נבראו המלאכים וצנא השמים לטעות למינים להאמין בהם בצורות אלוהות. וציוס שני נהרג השני והשיב לא יהיה לך גוי' כי בו ציוס נבראו המלאכים ר"כ) ומקום לטעות להאמין בשניות. וציוס ג' שבו נבראו כמות פועלים בארץ יקום המים גוי' ר"כ) מדשא הארץ גוי' ר"כ) שאין להאמין שיש שם כח אלוהות בארץ בלתי לה' לבדו ו"ש וצנא לאלהים יתרוס גוי'. וציוס ד' בו נקבעו המחורות והמולות שאין להאמין בהם בצורות אלוהות ו"ש לא משתחוה לאל אחר גוי' והן עבודת כוכבים ומולות כמ"ש ר"כ) ופן תשא עיניך השמימה גוי' אשר חלק ה' אותם לכל העמים. וציוס ה' נבראו ביסוד ממוגע בין שניהם ישראו המים גוי' ועוף יעופף גוי' ר"כ) שאין להאמין שום כח אלוהות ממוגע ציניהם המקיימם ו"ש ה' אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת גוי' שדרשו ר"כ) לרבות שלשול קטן שציוס. ציוס הששי בו נבראו נפש חיה והאדם שאין לשפף ש"ש וד"א ו"ש שמע ישראל ה' גוי'. וציוס ז' שאין להאמין אחר שצדא הכל בו' ימים שוב עוב ה' את הארץ ואינו משגיח במעשיהם עוד ו"ש את ה' האמת גוי' כבר נשבענו כו' שזה הוראה שהיא משגיח עלינו וממות שבת מורה עד"ו מדכתיב ר"כ) את ה' אלו צבני וציניכם שאנו שובתים בו שהוא ית' ב"ה שנת צמעה בראשית ומיית עליהם קרא דעליך הורגנו

בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה קפח) דמה"ט תקנו חז"ל ואסר לנו הארוסות כו' כפרש"י צ"ק דכמותות קפט) י"ל דהוי שם עשרה מישראל שהיה יכול לעשות צפניהם ברכה נשואין וכן משמע שהיו שם ישראל אחרים כדקאמרה כשמת ספדו לזה כו' דולאי לישראל אמרה כן דו"ק:

שפצצט ביצרו יותר מיוסף כו'. למאי דקאמר בפרק כ"ג קצ) דמוקפו של יוסף הוא ענותנותו של בועז ומוקפו של בועז ענותנותו של פלטי המ"ל הכא דפטפט יותר אפילו מבעזו בתרתי דהאם לאו כל יומא ולא אשמו יותר מפלטי מיהת נחמד ללא אשמו דמוקדשת היתה לאו דנקט הכא דהיה יתר מיוסף בתלחא וק"ל:

ומציא אב ובנו שבאו על נערה מאורסה כו'. הא ודאי זה מעצמות הגדלות ומ"ש קצא) קאמר ומאחר דלדיקו הוה כולי האי כו' היינו ממה שלא היה ציניהם רק זו העבירה שהרי כשקולוס חזר השער למקומו ובהך עובדא הטיל ציניהם לזון צינה כו' צ"ל דע"כ מה שהעמיד לזון עדים לא עדי עוממה הוה או עדי סתירה וקינא לה כבד דל"כ לא הוה נר"ך לזון צינה לטעיל ציניהם אלא שהעמיד לזון עדים ממה שאלא ציניהם על מטה א' לזון כעין ש"ו דה"ל עדי כיעור ואהא קאמר דהו דיקוי לאוסרה צעדי כיעור כוה ולא תלין ליה בראה קרי ויש לדקדק דמשמע דכל הני עובדי אחר המורבן הוה כדמסקי ממוס ללא אלאטול על ירושלם וצנא כן צוטא וטובר נהאי עובדא היה בזמן הירודוס כדלמרינן פ"ק דצ"צ קצב) והיה הרבה קודם המורבן ו"ל שהזכיר הך עובדא שהיה קודם המורבן ומסתמא בשעת המורבן היו ג"כ **דליקים:**

משום דלא איאבול על ירושלים דכתיב שמחו את ירושלים גוי'. לפי שהיו אנשי ירושלים ידם על ארץ עיירות כמנה דברים בחכמה ועלייתן לרגל כדלחא בלחיה רבמי קצא) ע"כ היו שואין אותן ולא נטערו על מפלה ירושלים ו"ש שמוה את ירושלים כשהיא צוקימה וגילו צה כל אהביה גוי' לא כמותן ששואין אותם וק"ל:

ינקתא שתלי תורניתא וכי כו'. הוא ג"כ מין ארו כדלמרינן בפרק אם אינם מכירין קצד) י' מיני ארזים הן שנאמר אתן במדבר ארו שטה גוי' ארו ארוא שטה תורניתא ואפשר שהוא מין ארו נקבה לפי הלשון שטה ותורניתא שיש בלילות ג"כ מין זכר ונקבה ולהכי קאמר כי קאי ארוא כו' נפול עליהו ומתיבה דהו סברי שרמו למעט הזכרים דהו שחלי ארוא לגבי סימן ברכ' דיוקא קצה) וכמ"ש בפרעה קצו) כל הן הילוד גוי' וק"ל:

גרע בחרי אף כל קרן גוי'. דרשו האי קרא אחרון ביתר שהמלכות נקרא ע"ש קרן צ"מ וכן כוונת מלך קצו) צביתר עד שטעה בו ר' עקיבא שהיה מלך מית כדלחא במדרשות קצה) וק"ל:

עד שהלך דמן ונפל כו' ושיעורו חכמים ב' הלקים מים וא' דם כו' וז' שנים בצרו כו'. כל זה נרמו ככתוב שאמר קצט) שפכו דמם כמים שהיו נולדים כמים צביות ירושלים דהיינו צינים ואין קוצר לדמן כי בקושי גופן נקצו כמ"ש ר' שיתקן הטוב והמטיב על שניתנו הרוגי ביתר לקבורה ועי"ו היינו תרפה לשכנינו גוי' ר"א) שצננו כרמינן מומין תחת זל דו"ק:

צ"ב בבקעה זו הרג כו' ונגע בדמו של זכריה כו'. כפרש"י שהרגוהו בעזרה דכתיב צ"ה ר"ב) וירגמוהו אכן צננות המלך בנצח צית ה' והפליג הענין שכ"כ הרגה הרג צבוקע עד שהיה דמן מצקעה להר העזרה ואמר לקיים דמים צדמים נצטע דהיינו נשגטו דמים צבוקע אלו צדמו של זכריה ונקט צדמים לשון רבים כמ"ש ר"ג) דמי אחך צועקים דמו ודם ורעמויו ר"ה) וענין דהוה דמו מרעת ופלקן כו' שכל מה ששכו עליו היה מרעה ממוך רחמה ודממיים בלתי הכסות וכמ"ש ר"ה) ארץ אל תכסי דמם ואל' דם וצחיס דלשתפוך כו' יש לפרש דה"ק דלשתפוך ולא נעשה מלכות ולכן הוא מרעה ואמר אייתי סנהדרי כו' בתורים ובמולות קטל כו' דכתיב ו' חס ה' הרג צבוקע ה' כהן וצנא דהיינו זכריה וכתיב בתורה ו' שכתב לארץ גוי' בתולמי וצבורי נפלו מרצ גוי' הרגת גוי' טבחת גוי' אשר טפחתי ורבימי גוי' כפל הריגה צוה על אלו הכמות שזכר שהרגן נצוראדן עי"ו:

ודיינו דכתיב ונתתי את דמה על גוי'. ורישא דקרא ר"ה) להעלות תמה לנקום נקם גוי' כתי שיהיה נקם לדם זכריה נתי את דמה גוי' וק"ל:

הקול קול גוי' הקול זה אדרייעוס כו'. כלפי מה שאמרו ר"ט) כי מעשה אצת

חכמת שלמה השלם	חידושים	הגהות
ע"ב גמרא שדרכן לכך "כך" כו' אמר להו צ"ל אמר ליה ר"ט) וכן טולס: אמר ליה אישך ג' ונשפנקי כו' :		

הגהות והערות	הגהות
הפסוק יט: ר"ג) שמות יד לא: ר"ד) סה כ, ולפניו שם "בשעה שיעקב מרכין בקולו": ר"ט) כ"ה גם בב"ר לפנינו, אבל נראה שהוא ט"ס שם וצ"ל "עדת" (שמות טו ב), ויש שהגיהו "וילן העם" (שם יז ג): ר"ט) מומור עט: ר"ז) לעיל ז ע"א ד"ה וכו': ר"ח) סנהדרין נה ע"א: ר"ט) הווקף למחיקה במהרש"א שבש"ס וילנא: ר"כ) תהלים ע: ר"כ) בסוף דברו הסמוך: ר"כ) ב"ר א ג: ר"כ) בראשית א ט: ר"כ) פסוק יא: ר"כ) דברים ד יט: ר"כ) בראשית א כ: ר"כ) ר"ה כד ע"ב: ר"כ) שמות לא יג: ר"כ) בדרפוס שהגיה רבינו היה כתוב "אמר ליה פלח", ולכן מגיה בשבטת התשובות "אמר ליה כתוב", ולפנינו בכל הפעמים "אמר ליה פלח" ואח"כ "אמר ליה כתוב":	קפח) ריש מס' כלה: קפט) ז ע"ב ד"ה ואסר: קצ) סנהדרין כ ע"ב: קצא) בע"ר ד' וילנא "ואפ"ה": קצב) ד ע"א: קצג) עיין פרשה ד פסקה א וב: קצד) ר"ה כג ע"א: קצה) כ"ה בדפו"ר. במהרש"א שבש"ס וע"י וילנא "ברכת היוקא": קצו) שמות א כב: קצז) כ"ה בע"ר ד' וילנא. דפו"ר "נמלך". מהרש"א בש"ס וילנא "שמלך": קצח) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה ואיכ"ר ב: קצט) תהלים עט ג: ר) ברכות מח ע"ב: ר"א) תהלים שם פסוק ד: ר"ב) ב כד כא: ר"ג) בראשית ד י: ר"ד) סנהדרין לו ע"א: ר"ה) ל' הפייט ע"פ איוב טו יח: ר"ו) איכה ב כ: ר"ז) פסוק כא-כב: ר"ח) יחזקאל כד ח: ר"ט) ע"י תנחומא לך לך ט: ר"י) בראשית יב: ר"יא) זרה ח"א קמד ע"א ורש"י שם פסוק כב: ר"יב) במהרש"א ש"ס וילנא "קום נא שבה", ל' תלמוד בבלי עו והדר > - כ גיטין / תלמוד בבלי { עמוד 332 } (726077)

בן

גיטין פרק ה'

יהודיע פד

עשה בזה הכנסה לעלמו לפני השי"ת, כדי שיקבל תפלתו. ועוד נ"ל כיון בזה באים נגזר עליו סיהרג ונעקרת מלכותו ע"י יהוא בר רחומא, שיספיק דבר זה שעשה בהשגחת התנא לארץ, לבטל הגזירה בזה, וכמ"ש לעיל באותה קללה שקללה האשה לרבה בר רב הונא, דכופה את הכסף שלו, כדי שתתקיים הקללה בדבר קל זה ותתבטל: **שם**, אבשיליה שומיה לבד דרומא. נראה דברים אלו היה מתחלה חושב כן בלבבו, אך לא היה מוסיף מפני, ואם השי"ת היה דן אותו להפילו כפי מחשבתו בלבבו, היה נראה כחלול השם, שזה לפנים נלחם בעד ישראל ואין העולם יודעים דברים אלו שהוא חושב ואומר בלבבו, אך אחד שאמר הקיסר בפקה זו, היה שייעחא דמיא שאיתם הדברים שהיה הוא בר דרומא אומר בלבבו הולין צפין, וידעו העולם שהוא סופר בהשגחתו יהבדק, ולכן נזכר שם לא נעשה חלול השם, אלא ארצה נעשה קדוש השם:

בזה נעשה דמיון הלזי לגדיק הוא זרע ישראל, שאין עורו שהיה הארץ מחזיק את הבשר, שהוא זרע, אחר שהופשט ממנו: **שם**, אמרה להם ספרו לזה שפעט צילרו. נ"ל בס"ד לגורים הבאים עמנו אמרה כן, לפיכך שבתו, דאז היו ישראלים עומד בשביה, היה לו לכתוב כחובה על ידם, או אפשר דהוו ישראלים עומד בשביה, אך לא היו יודעים לכתוב, ולכן לא כתב לה כתיבה, או אפשר דלא היו עומד להאשים אלא רק נשים, דאין ראוי להעיד לכתוב כחובה, ואמרה להם שיספדו, או אפשר אחר שבאו אנשים לפדות אותה ואת הארום שלה, אמרה להם שצד מת, וראוי שתעבדו לו הספר שפעט צילרו. ומה שאמרה יותר מיוסף, להרבות שבתו נכתובה, דודאי אין לזה דמיון עם ענין יוסף הע"ה, דהתם הוניה היתה מתלבטת ומשתדלת להחיותו, וכאן ארצה היא אמרה לו אל תיגע בך. ועוד הכא י"ש לו פת בשל, שימתין עד שפודין אותה ויצעלנה, ועוד כל הגדול מחזירו ילדו גדול ממנו, כי היתה"ר שלחם עם יוסף הע"ה היה גדול, דנחמו כלול מכל הקליפות כולם, כי בפקה הס"ה להחריב העולם בזה:

שם, ארבעים מוריות ציגרי. נ"ל העצם שהיה השער קר, להורות שהם מוניין וגשפעים בזכות התורה

שנתנה בארבעים יום. והא דנחמד השער מוריא אחת דוקא ולא יותר, לרמז להם דהמספרן היה בשביל עון אחד בלבד, תחפשו עליו ולא תחפשו יותר. וגם רמזו להם במוריה אחת, שהעון נעשה ציוה"כ שהוא יום אחד בשנה בולה, והוא סוף הארבעים של ימי התשובה, שהם אלול וע"ה, ולכן נחמד מן הארבעים מוריה אחת. גם נרמזו בזה על יוה"כ שהוא כבוד הבינה, הנקראה אחת, כפי"ש צוה"ק על מאמר אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, וכו'.

שם, והשכיבן על מטה אחת. פירוש השכיבן על מטה שאשתו שוכנת עליה, שהיתה מטה גדולה, והמתין להם עד שנשתכרו, דאז לא היו ביטורין אע"פ שהיה נותן להם רשות לשכב במטה של אשתו שהיתה גדולה, לא היו מקבלים לשכב, דחוששים ממים הרבה, אך אחר שנשתכרו נשא אותם צדיק והשכיבן ולא הרגיבו, וגם האשה היתה משוקעת בשניה, ולא הרגישה בעת שהביא את אלו והשכיבן במטה שלה, וידוע דהם דרבן לכבד ערומים, והוא הביא לבן ציגה והניח ציגיהם. ומה שכתב להביא שושבינן, כדי שיאמינו העולם לדבר זה, שאימרים אלו שושבינו שהיו אללו בחופה, ונעשה להם קירוב דעת עמה מומן החופה. ומה שהולך להביא את שניהם ולא סגי ליה בחד, כדי שלא יתחדש שהערים דיאמרו אם זה הערים למה ערוב לעשות בשנים, הסגי ליה בחד. והא דהויכח ממעשה זו שהיו לדיקים, היינו מביא דהולך לשכרם כדי להשכיבן, ואם לא היו לדיקים לא היה צריך לשכרם, אלא כיון שהיה נותן להם רשות לשכב במטה של אשתו היו שומים בכך ועולין למטה, אלא ודאי היו לדיקים ואם היה אומר להם שיעלו לשכב במטה זו היו חוששין מהרהור, כיון דאשתו שוכנת שם. ורמזתי למהרש"א ז"ל שפירש דדייק שהיו לדיקים מביא דרלו לאושרה צעדי כיעור כזה, ולא תלו שמה ראו קרי, וזה דוחק מאד, דבס"ד בכל מקום הם לדיקים, ובעינין למילף מזה על המון העם, וכפי מה שכתבתי בס"ד יחא:

שם, כי הוה מחילד יטוקא שתלי ארזא. נראה זה לשימון עוב, ארז עילת מספר ד"פ בן, דחוב שו"ר להביא זכר ונקבה הרי שנים, ולריך דאלו ג"כ יולדו ולא יהיו עקרות, הרי דור שני ג"כ שנים, נמלא הם ארבעה, ונ"ל נטיעה של הזכר ארז שראשו אות א', ונטיעה של הנקבה חורניתא שראשה ת"ו, וזה לשימון עוב שיהבדכו החסן והכלה מן אל"ף ועל ת"ו, שהם כ"ב ליטרות השפע, ולכן אומרים פאוקי אשת חיל בקדוש ליל שבת:

שם, א"ל לקיבר מדדו בך יהודאי, אחא עלייכו. הנה הרוח:

והיא דחמא נחש ושמייה לברכשיה, נראה מפני שהוא עשה מעשה נחש, שהטיח דברים שאינם מהוגנים, באבר דבר הנחש והייתה כאלקיס וכו'. א"ל כל אומן שונא בעל אומנותו, הוא אכל ח"ו מען הדעת וברא עולמות, ואז אחס האכלו ג"כ תכרתי עולמות, לכך לא רצה שתאכלו ותהיו כמוהו ח"ו:

שם, חוק משלשה שהיה בהם כפלים כיוצאי מלרים. י"ל לפי דברי הש"ס שפירש עעם לשם כפר צ"ס, משמע דהוו כחכשי סדום, וממה שראינו שזכו לרצו עולם כפלים כיוצאי מלרים נראה שהיו אנשים טובים. ונ"ל בס"ד הא דלא הביא ציחא לאושפיזא לאו משום דהיתה בם מדת אנשי סדום, אלא כוננה לעיניהם, לרחם על העניים, ומאחר דהיה התם רצו אכלוסין, אם ינאל שם אורחים רבים יתייקר השער של הפרנסה, וקשה לעניים הדלים שם, ולכן לא יהי ציחא לאושפיזא, כדי שלא יהיו אורחים עוברים ושבים. וכפר שחלים שהיתה פרנסתן מן שחלים, נראה לכך היו רבים כפלים כיוצאי מלרים, מפני ששם היו השחלים רבים כעפר, ולכן הוו מתפרנסים על ידם, שמוכרים אותם למקומות אחרים, וידוע דהשחלים מרבים הרע, כמ"ש ציחא דף ח"ו חמשה דברים מצויים את האדם לדי עומאה, והלו הן השום והשחלים וכו' ע"ש, ולכן בכפר זה שממדים השחלים הרבה, ודאי היו אובלים מהם הרבה, ועי"כ היו פרים ורבים הרבה, והנה בגליון הש"ס בכו"י, אמר שחלים הוא מה שקורין בערבי ראש"ד, אך ציחאור המלות בכו"י מלאה, השחלים הוא הנקרא בלשון ערבי תבלש"ר:

ובפר דכרייא, שהיו נשותיהן יולדות זכרים תחלה. נ"ל בס"ד העצם, כי העצם של אור אורו כפר היתה האוות הנשים מרובה יותר מתאווה האנשים, ולכן כפי העצם היו יולדות זכרים, דאבה מורעת תחלה יולדת זכר, אך אחר שתלד האשה כמה בנים, יהיה זה חולבה ותתנועע האיווה, ואז תהיה שיעור תאוה האיש מרובה על תאוה, ותתאחד הזרעה של האשה, כי יהיה איש מוריע תחלה שאז כפי העצם יולדת נקבה, ולכן אותם הנשים היו יולדות נקבות באחרונה ופסקות:

שם, ובזמן שאין יושבין עליה גמדה. נ"ל בס"ד עשה הקב"ה בן צעצע הארץ בדרך נס, להורות דא"י שיכה לישראל, ובה זוגם היא, ושלמה היא מעת בריתה העולם, ולא יאמרו לנשים אחת שכבשה את ארץ כנען, דאז חזין בארץ זו ויושביה כמו עבד הלזי, דהבשר הם ישראל, והעור היא הארץ, וכמו דהלזי אין עורו מחזיק בשרו אחר הפשט, כן ארץ זו שהיא העור, אינה מחזיקת את הבשר שהם ישראל, אחר שהופשטה ונפרדה מהם. ובה יובן מכאן הארץ ומוריות שמענו, כמך לשון קיבון כמו כנוף ואחו כ"ע, והיינו מן כינוף וקבון הארץ שנתחוללה בזמן החרבן, ומוריות שמענו שמש לבן הבנה, והיינו, כי

זמנים. הלכות תעניות פ"ד פ"ה

יה שבע תעניות וכו'. מפורש שם בגמרא (תענית ט"ו.) שיואלץ לכה"ק ומפרש רבינו שהיא אחר תפלה ופשוט הוא: ובכל תענית וכו'. מפורש בפי' נג' פ'קס (דף כ"ו) שיש נעילה נפרדת ופירש הרשב"ד ז"ל דכלל ת"ל קאמר בין בראשונות בין באחרונות דאי באחרונות דזוקא היה ליה למתני כמה אלו יתרות על הראשונות ואף בזמן הזה הדין כך וזה דעת רבינו אע"פ שלא נהגו כן הוא עיקר:

שאריתו ב"ז בממנו וה' שאירעו במשעה נצט צדק כולן מפורשין במשנה בפי' נג' פ'קס בשנה (תענית כ"ו):

ד וארבעת ימי וכו' צום הרביעי וה"ו בתמוז וכו'. זו צורת ר"ע שם פ"ק דר"ה (דף י"ח:) שהוא מפרש הכתוב על סדר חדשים וכן הלכה:

ה ונהגו כל ישראל וכו'. מלה רבינו עינין במנהג לפי שנחבאר בגמרא שם שצמח שיש שלום דהיינו לכשיבנה בהמ"ק הן לששון ולשמחה אין שלום ואין גזרה ידועה על כל ישראל רצו מתענין רצו אין מתענין סוף מתענית משעה נצט כאלו הואיל וכפלו זו לזו. ועשוי נהגו הכל כמ"ש רבינו והרי הן חונה על כל ישראל עד שיבנה בהמ"ק: וכשנשגה

ופעם מריעין ותוקעין ומריעין שבע פעמים. ואין עושים הסדר זה אלא בהר הבית בלבד. וכשהן תוקעין ומריעין שם הוקעין בחוצרות ובשופר כאחת כמו שאמרנו: יה שבע תעניות האלו כל מקום שגזרין אותם שם. אחר שמתפללין ויצאין כל העם לבית הקברות ובוכין ומתחננים שם. כלומר הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו מדרכיכם. ובכל תענית מתעניות הצרות שגזרין על הצבור מתפללין תפלת נעילה בכל מקום: י"ח ירדו להם גשמים עד מתי יהיו יורדין ויפסקו הצבור מן התענית. משירדו בעומק הארץ החריבה מפה. ובבינונית מפה. ובעבודה עד שירדו בעומק שלשה מפותים:

פרק חמישי

א יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. שזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו': ב יאלו הן יום [א] שלישי בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ונכתב גחלת ישראל הנשארת וסיבב להתם גלותן. ועשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק. וי"ז בתמוז חמשה דברים אירעו בו. נשתברו הלוחות. ובטל התמיד מבית ראשון. והובקעה ירושלים בחורבן שני. ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה. והעמיד* צלם בהיכל: ג ותשעה באב חמשה דברים אירעו בו. נגזר על ישראל במדבר שלא יכנסו לארץ. וחרב [ב] הבית בראשונה ובשנייה. ונלכדה עיר גדולה וביתר שמה והיו בה אלפים ורבעות מישראל והיה להם מלך גדול ודמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא מלך המשיח. ונפל ביד הרומיים ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה כמו חורבן בית המקדש. ובו ביום המוכן לפורענות חרש מורנוסרופוס הרשע את ההיכל ואת סביביו לקיים מה שנאמר ציון שדה תחרש: ד וארבעה ימי הצומות האלו הרי הן מפורשין בקבלה צום הרביעי וצום החמישי וגו'. צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז שהוא בחדש הרביעי. וצום החמישי זה תשעה באב שהוא בחדש החמישי. וצום השביעי זה שלשה בתשרי שהוא בחדש השביעי. וצום העשירי זה עשרה בטבת שהוא בחדש העשירי: ה ונהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות

א טור סי' תקמ"ט סמ"ג עשין דרבינו ג': *ג"א והועמד.

לחם משנה

דאלו החומרות דכתיב שקיס ויליאת צימ הקברות הרי הוא כאלו מנה אומם נמשנה לדין דחשיב שנותן כל אחד אפר על ראשו כשוי שקיס ויליאת צימ הקברות מילתא דדמי להאי הוי אלא דמתני' לא חששה למתני כל מיילי דנער: הרי אתם בורים באלו וכו'. בגמ' (שם דף ט"ו.) איפלגו למא יולאים לצימ הקברות ר' לוי בר ממא ור"ה חד אמר הרי אנו חשויים לפניך כמתיים וחד אמר כתיב שיקשו עלינו מתיים רחמים מאי ציינו איכא ציינו קברי עכו"ם. ופירש"י ז"ל קברי עכו"ם נקטו שאין קברי ישראל נקטו רחמים אפילו על עמלק ליכא כ"ש עלינו ע"כ. נמצא דרבינו ז"ל דפקס כמ"ד הרי אנו חשויים הולכים לקברי עכו"ם נקטו שאין קברי ישראל ולכן קטם רבינו ז"ל וכמ"ד יולאים לצימ הקברות סתמו ומפרש רבינו ז"ל הרי אנו חשויים לפניך כמתיים שר"ל שנתנו כאלו אם לא נחזור במשנה אע"פ שאין פשט הלשון משמע כן לכאורה: ובכל תענית מתעניות הצרות ב"ו. כן דעת הרשב"ד ז"ל מהכרח מתני' דיתרות על הראשונות דכתיבנא אע"ג דנג' ראשונות אין הדבר מוכרח דלע"ג דליכא ברייתא ז"ל פ'ק (דף י"ג:) דלמחרה אין בין ג' ראשונות לאחזניות אלא שחלו מותרין בעשיית מלאכה וכו' דמשמע דלכל שאר הדברים שיש כבר דחו שם דכאסור מיירי בתפלה לא מיירי ומי"מ הדין כן מטעמא דכתב הר"ן ז"ל בריש פ' בתרא דתעניות א"י כיון דלמרו בגמ' ואצ"ל דלמנעייתא וכו' לישנא בתרא עיקר וליא לן דמויא דכאסור מיירי בתפלה לא מיירי. והטור ז"ל דליא ליה בפי' חקט"ט דבאחרונות אומרים נעילה ומשמע דלא בראשונות ובאחזניות דכתיב שם הרבי"ז ז"ל אפשי דליא ליה דהך הכרח דרז אשי לאו הכרח הוא וליהו נמי לא אמר אלא ממתיין דייקא דקדוק בעלמא דהא אע"ג דמני אלו אמרינן דשייר דכתבו התוס' ז"ל בכתב דוכתי. וכ"מ מאי שייר שיר צימ הקברות וסקיס וליא ליה תיולא שמירצמי לעיל דהס כלוליס במתני'. זה נראה טעמו ז"ל:

פ"ה ב והובקעה ירושלים בחורבן [בית] שני אע"ג דתענית דקרא לזוס הרביעי לא הוי אלא בפי' משום דהובקעה העיר בפי' מ"מ השמא עבדין ליה ב"ז מפני שחרבן צימ שני ממיל לן והובקעה העיר ב"ז. וכ"מ י' נצבת דעבדין ליה משום דסמך מלך בבל ידו על ירושלים בחרבן צימ ראשון היו לנו לשנומ לזוס אשר סמך לר ידו על העיר בחרבן צימ שני דמתי' כ"ו עד לעתוהי ערב הציחו בחדש אחד ואין קפידא לטעמו בין ט' ל"ז אכל הסם הזמנים תלוקים. ובהא דהבקעת העיר כתב הרבי"ז ז"ל בפי' תקמ"ט דבגמרא נפיק מקרא ולא דק אלא גמרא הוא דמקרא לא נפיק אלא במשעה: והעמיד צלם בהיכל. רש"י ז"ל (דף כ"ו:) גרים והועמד וקאי אלס

הגהות מיימוניות

דאפילו עוברות ומניקות דעלמא שהיו מצטערות הרבה שהיה להם לאכול בכל אלו הצומות לבד מחשבה באב מדאמרינן בתשעה באב עוברות ומניקות מחשבות ומשלימות בו בדרך שמתענות ומשלימות ביה"כ מכלל דשאר תעניות שאין המורות כ"כ אין משלימות בו, לזוס אשר סמך לר ידו על העיר בחרבן צימ שני דמתי' עכו"ם לזוכל כ"ו עד לעתוהי ערב הציחו בו את האור ושפר עד שקיעת החמה דבעשור והיינו דאמר רבן יוחנן בן ובאי אימילי הייתי באותו הדרור לא אקבעתי אלא בעשירי שרובו של היכל נשרפו בו ע"כ, וכדירושלמי

יח וי"ל הבור שם ויצאין לבית הקברות להתנתן כלומר הרי אנו כמתים אם לא תרחם עלינו משמע שהולכין שם קודם תפלה להתנתן שם, ע"כ: ב [א] ר"ה תתיר לאשה יולדת לאכול בצום גדליה שהיה שמוני לילדתה ואע"ג דאמרינן בפי' מפני דלאחר ז' יום אם אברה אינו צריכה אין מתללין עליה את השבת וצום גדליה דברי קבלה ורבי קבלה כדברי תורה אפילו הני מותר דאמרינן בפי' דר"ה קרי ליה צום וקרי ליה ששון וכו' עד רצו מתענין רצו אין מתענין ולכן הוא רשות ומותר לה לאכול ע"כ מצאתי. ונראה

מסורת המדרש

חזו נדרים דף מ"ג. ג"כ דף מ'. אסמ"ר פמיסמא ה'.

חידושי הרד"ף

י מה נעבוד וגורית כצ"ל. פ"י כבר נזכר. והוון קהליא מצמתין בהדא כו' כצ"ל.

אמרי יושר

י בימי ר' יהושע בן חנניה. הרגישו אמרו לא עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום וכי כל המוכ היה זה לבר לוח הביאו המעשה וברברי הרמב"ם שהבריות לא יהיו בעיני האדם רק כאריות וגמרים ולא יקוה מהם כבוד רק כאשר יצול מהם מדי יום יום ישבח ויודע לבוראו שלא הזיקוהו.

ליקוטים

ט ר' נחמיה אומר פה שהכל מנשקים. ר"ל שהוא פה של הכל, ועל פיו נהגנו ע"ד על פד' ישק כל עמי (אשד הנחלים). ר"י אהוזת היה שמו כצ"ל. וכן הוא עפ"י המסורה ומלת מרעיו היינו שהיה ריע המלך. כענין דכתיב (דה"א כ"ו) חושי הארכי ריע המלך. ומ"ם מרעהו איננה שמושית אלא מאותיות האמתיו הנוספת, כמו ותהי אשת שמשון למרעהו שפי' לרעהו. ודע שראיתי בספר פענח רזא (קובץ פירושים) מבטלי התוס' שכתב אהוזת כך שמו כדכתיב ואהוזת שר העיר (יחזקאל מ"ה) והוא פלא כי אהוזת העיר פירושו מלשון אהוזת ונחלת שדה (עין חנוך). י אבותיך. וה שתי ראיות מעשיך ומעשי אבותיך. רק מינוט. ובאור הכתוב וכאשר עשינו עמך כלומר שלא עשינו עמך רעה רק אמת ג"כ, טוב לא עשינו לך אבל עכ"פ ברעה לא ננענך (אשד הנחלים).

כאזכר להתגרד בו עבור הצרעת והמעט שהנגעים באים על לשון הרע והוא דיבר לשון הרע על יצחק לפיכך עגש בנגעים ומזה הרגיש שחטא ביצחק ודריש ד' במקום ר'. (אחות מרעהו היה שמו. יתכן שהוא המשנה למלך שהוא כריע המלך במדינה. ופיכול שר צבאו הוא הראש במלחמה (נזה"ק)). (אחות מרעהו היה שמו. והוא ה"י המשנה למלך שהוא כריע המלך. ומ"ם מרעהו איננה שמושות רק מאותיות האמתיו הנוספות. וחבירו ותהי אשת שמשון למרעהו ופיכול שר צבאו

הוא הראש במלחמה). סיעת מרחמוהי. ולפ"ז מה שפירש פיכול שר צבאו ביחוד. הטעם כי הוא היה עולה על כולם. ופירש סיעת כת. מרחמוהי מאוהביו. (סיעת מרחמוהי. ואין טענה על מרעהו לשון יחיד. כי כמוהו מצינו (משלי י"ט) מרעהו רחוק ממנו, לשון רבים). פיכול שמו. שם העצם. (ה"ג שכ"ל צבאותיו נושקים ע"י פיו. פי' אינם יוצאים לקראת נשק למלחמה כי אם על פיו. נושקים לה"כ נושקי רומי קשת (תהלים ע"ח). ויהי פיכול מלה מורכבת פי כל. שעל ידי פיו ה"י הנהגת כל הצבא). י ראינו מעשיך ומעשה אבותיך. וזהו ראה ראינו וד"ק ממה שראינו באבדן נסים מפורסמים כהיות ה' עמו. ידענו גם כמעשיך כי היה ה' עמך שהצלתך מאת ה' דוגמת אב"ך. רק מעוט שלא עשו כו'. דרשו שבאמת היה כאן טובות בפועל. אך זה גופא הוא הטובה הגדולה ששלחוהו בשלום ומלת הנשלחך בשלום הוא פירושה דרך טוב. ומייתי על זה סיפור רבי יהושע בן חנניא הדומה לזה שהעדר הרעה לטובה יחשב כמו שמוסיים בסוף הענין דיינו שנכנסנו בשלום ויצאנו בשלום. וזהו טעם סיפור זה כאן. פפוס ולוליאנוס. שני אחים היו והן הן הרוני לוד שמסרו נפשם בשביל כל ישראל כדאי' בפסחים. טרפזין. שולחנות. אזלין כו'. כל אלו הפסוקים הם בספר עזרא ד'. מנדה זו מדת הארץ. אידי דמייתי קרא מפרש ליה. מדת הארץ הוא מס הניתן מהקרקעות כורמים ויונבים ובעלי בתים. פרובגירון. פרשי' כסף גולגולת. אנגרוטינה. הוא ארנונא דהיינו עישור תבואה ובהמה (פ"ת). או ישנון יתיה כו'. או שישנון בית המקדש ממקומו הראשון או יוסיפו עליו ה' אמות או יפתחו ממנו ה' אמות. ומעצמם הם יחזרו מהם. והוון קהליא כו'. והיה כל הקהל ישראל מחוברים ומקובצים בזאת הבקעה של בית רימון. וכיון שכאו הכתבים מאת המלך התחילו בוכים ורצו למרוד במלך ולבנותו בלא רשותו. אמרין יעול כו'. אמרו חכמי ישראל ילך חכם אחד וישקים הצבור ואמרו ילך ר' יהושע. דהוא ארכלוסטיקיא. פי' דהוא ארון של בית המדרש ובקי לסדר אנדה המתישבים על לב וידעיהם. בית המדרש

אמר (אייב ב ח) להתגרד בו. ואחות מרעהו, ר' יהודה אמר אחות מרעהו היה שמו, ר' נחמיה אמר סיעת מרחמוהי. ופיכול שר צבאו, ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אמר פיכול שמו, ר' נחמיה אמר פה שפל צבאותיו נושקים לו על פיו.

י (כו, כח) ויאמרו ראו ראינו. ראינו מעשיך ומעשה אבותיך. (כו כח"ט) ונאמר תהי נא אלה, אם תעשה עמנו וגו'. רק מעוט, שלא עשו עמו טובה שלמה. בימי ר' יהושע בן חנניה גולתא בלוי וזהב וכל צרכם. אזלין אלין פותאי ואמרין (עזרא ד יג) ידיע להוי למלכא דהדין קרתא מרדתא תתבנא ושוריא ישתכללון מנדה בלו והלף לא יתנון. מ"מ מנדה זו מדת הארץ בלו זו פרובגירון. והלף אנגרוטינה. ואמר להון מה נעביד וגזרית, אמרין ליה שלח ואמר להון או ישנון יתיה מאתריה או יוספון עליה חמש אמיין או יבצרון מניה חמש אמיין. מן גרמיהון אנון חזרין בהן. והוון קהליא מצמתין פהדא בקעתא דבית רמון, פיון דאתון פתביא שרון בקיין, בעיין לממרד על מלכותא. אמרין יעול חד בר נש חכימא וישדף צבורא, אמרין יעול ר' יהושע בן חנניא דהוא

בשלום. וזהו טעם סיפור זה כאן. פפוס ולוליאנוס. שני אחים היו והן הן הרוני לוד שמסרו נפשם בשביל כל ישראל כדאי' בפסחים. טרפזין. שולחנות. אזלין כו'. כל אלו הפסוקים הם בספר עזרא ד'. מנדה זו מדת הארץ. אידי דמייתי קרא מפרש ליה. מדת הארץ הוא מס הניתן מהקרקעות כורמים ויונבים ובעלי בתים. פרובגירון. פרשי' כסף גולגולת. אנגרוטינה. הוא ארנונא דהיינו עישור תבואה ובהמה (פ"ת). או ישנון יתיה כו'. או שישנון בית המקדש ממקומו הראשון או יוסיפו עליו ה' אמות או יפתחו ממנו ה' אמות. ומעצמם הם יחזרו מהם. והוון קהליא כו'. והיה כל הקהל ישראל מחוברים ומקובצים בזאת הבקעה של בית רימון. וכיון שכאו הכתבים מאת המלך התחילו בוכים ורצו למרוד במלך ולבנותו בלא רשותו. אמרין יעול כו'. אמרו חכמי ישראל ילך חכם אחד וישקים הצבור ואמרו ילך ר' יהושע. דהוא ארכלוסטיקיא. פי' דהוא ארון של בית המדרש ובקי לסדר אנדה המתישבים על לב וידעיהם. בית המדרש

רש"י

להתגרד בו. ר' נחמיה אמר סיעת מרחמוהי. מן אוהביו. שכ"ל צבאותיו. של אבימלך היו פוסקין על פיו של פיכול. י ראו ראינו. כך פי' ראינו מעשיך ומעשי אבותיך. כאשר עשינו עמך. רק טוב מעוט שלא עשו טובה שלמה שאמרו לו לך מעמנו. טרפזין. שולחנות בלשון יון והיו מספקים לפני גולה כסף וזהב וכל צרכן. מטענות לתלוף. ומזונות למכור. מנדה זו מדת הארץ. מס של נמים. בלו זו פרובגירון. כסף גולגולת.

מתנות כהונה

להתגרד בו. איוב ז'. סיעת מרחמוהי. כ"מ אונקלוס. פה שכ"ל כו'. פילג נטרקון פה כל. י פפוס ולוליאנוס. שני אחים היו והן הן הכוהני לוד שמסרו נפשם בשביל כל ישראל כדאי' בפסחים ספק אלו עזרין דף נ' ועערון ערך הרג מציא המעשה. טרפזין. פי' הערוך שולחנות בלשון יון. אזלין כו'. הלכו הנמים ואמרו למלך ידע להוי כו'. כל אלו הפסוקים הם בספר עזרא. מדת הארץ. הכי גרמין ג"כ עערון ופי' זו מדה ושיעור מס מן הקקקע. ברובגירון. ה"ג רש"י ופי' זו כסף גולגולת.

פני משה בשלשה פרקים פרק רביעי תענית קרבן העדה

עין משפט
נר מצוה

ספורה
הש"ס

יהיב ליה. בן חוביאל לר' לעזר בעיטה חלד צרגלו והרגו: זרוען של כל ישראל. שהיה מעמידן בחתלתו ועין ימינם כי בצור חוררתו היה רחוקים אור: א"ל חמו לי פטומיה. הלאו לי גופו וי"מ גידו והלאשן ל': האשכח. נחש כרוך ורואו שנתם הרגו: של קלוזי הפליין. בחים שהטוטפות נמונים בכן חוץ מן הכלועות: במכחזבים הללו. הם העלים או האכזבים שמתחבין בכן על האכזבים או על השטות: עיני עוללה לפשי. ואין איש אמו שהיא לבדו נשתייר: מלא קומה. שהיו עומדים בקומתן א"ל: שהיו לצורים מלא קומה: תורה אור נקבעה הטוב והמטיב. היא

יהב ליה חד בעוש וקטליה. מיד יצאת בת קול ואברהם הוי רעי האליל עובי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו יבוש היבש ועין ימינו כדה תכהה הרגת את רבי אלעזר המודעי זרוען של כל ישראל ועין ימינם לפיכך זרועו של אותו האיש יבש היבש ועין ימינו ככה תכהה. מיד נלכדה ביתר ונהרג בן כזובה אתין טעינון רישיה גבי אדריינוס אמר לון מאן קטל הדין אמר ליה חד כותייה אנא קטלתיה אמר לי חמו לי פטומיה חמו ליה פטומיה. אשכח חבינה כרוכה עליו אמר אילולי אלהא דקמלי מאן הוה יביל קטלי וקרא עריו אם לא כי צורם מכרם ויי' הסגידם והיו הורגין בהם והולכין עד ששקע המוס ברם עד חוטמו והיה הדם כנגלגל סלעים מישאוי מ' סאה עד שהלך הדם בים ארבעת מייל אם תאמר שהיא קריבה לים והלא רחוקה מן הים ארבעים מייל אמרו שלש מאות מוחי תינוקות נמצאו על אבן אחת ומצאו שלש קופות של קצוצי הפליין של תשע תשע סאין ויש אומרים תשע של שלש סאין.

חמו לי פטומיה. הראתי גופי ומלא נחש כרוך עליו מלא קומה ופיטוט ידים זה חלל זה לא חשבו כמה היו: צוליטי. הסובי ירושלים: ארכונטיס. פקיד וממונה והיותו חסיד וזה הסוב להם לא עלתה על דעתי בזה וחסרו וא"ל גדיל וכו' שאתה רואה למטר נהלת שדה שלך וכו' והיה הכירו אומר לו מה אתה רואה להחטק עמו כחוב שטר המכירה ואני חותם לעד: חזוניה. השטר מכירה לכן הבית של זה: אוף חיון. בני ביתר לא נפקין טענות. לא ילאו בטוב ולא מולטו כדלעיל ונתקיים עליהם שמה לאר חכירו לא יקרה רע: דגרבין דלמריקע לקייט. של הבית ממני מרקחת כהקין בכל ע"ש שקנו לכבוד שבת: שהיו משחקין בכדור. כשבת: קטמוס. הקטן שבת היה עולה לירושלים כנגלות כ: לעצורא. לאורה העובר עליהן לא היו מקבלין אותו: תהליסיה. כהי"ט: סם גופנא. סם מקוס: חורני פלגס. פלוס הנוכר נפ' כט דלס ונשבר תקופות וסם טורר הוא: שדות

תני רשב"ג אומר המש מאות בתי סופרים היו בביתר והקטן שבהן אין פחות מהמש מאות תינוקות. והיו אומרים אם באו השונאים עלינו במכתובים הללו אנו יוצאין עליהן ומנודים את עיניהם וכיון שגרגמו עונות היו כורכים כל אחד ואחד בספרו ושורפין אותו ומכלום לא נשתיר אלא אני. וקרא על גרמיה עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי כרם גדול היה לאדריינוס דרשע שמונה עשר על שמונה עשר מייל כמן מיבריא לצפורי והקיפו גדר מהרוגי ביתר מלא קומה ופישוט ידיים ולא גזר עליהם שיקברו עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם שיקברו. *אמר רב חונה משניתנו הרוני ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב הטוב שלא נסדרו והמטיב שניתנו לקבורה. תני ר' יוסי אומר נ"ב שנה עשת ביתר לאחר חרבן בהמ"ק ולמה הרבה על שהדליקה נירות לאחר חרבן בהמ"ק. ולמה הדליקה נירות שהיו כוליומי ירושלים יושבים באמצע המדינה. וכדו דהוון חמין בר נש סליק לירושלם הוון אמרין ליה בגין דשמעינן עלך דאת בעי מתעבדה ארכינטיס וכולכומס והוא אמר לון לית בדעתך. בדיל דשמעינן עלך דאת בעי מזבנה אוסייא דילך והוא אמר לון לית בהמ"ק. והוון משלחין אונתא לבר בייתה ואמרין ליה אין אתא פלניא מעול לאוסייא דידיה לא תשבקינה דהיא זבינה גבן. וכיון דהוה שמע מינהוון כן הוה אמר הלוואי איתבר רגליה דההוא גברא ולא סלק לירושלם דהא היא דכת' צדו צעדינו מלכת ברחבותינו. צדו צעדינו אצדי אורחתיה דההוא בייתא. קרב קצינו קרב קיציה דההוא בייתא. מלאו ימינו מכא יומיי דההוא בייתא. אוף אינון לא נפקין מבאות *שמח לאיד לא ינקה. שני אחים הוון בכפר חריבה והוון רומים אולין עליהון ומקטלין לון ואמרין כל סמא דמילתא נתי כלילא על רישיהון. אמרין מבדקינן אוף חד זמן מנפקין פגע ביה חד סב אמר לון ברייכוון סעודינכוון אמר לא יסעיד ולא יסמוך. הלא אתה אלהים ונחתנו. שני ארוים היו בהר המשחה תחת אחד מהן היו מוכרין ארבע הנויות שהורות והאחד היו מוציאין ממנו ארבעים סאה גזולות בכל חדש וחדש ומקן היו מספיקין קינים לכל ישראל שור שמעון הוה מפיך תלת מאוון דגרבין דמרקיין לקייטא כל ערובות שובא. ודמה חרב יש אומר מפני הזנות וי"א שהיו משחקין בכדור. עשרת אלפים עירות היו בהר המלך *ולר' אלעזר בן חרסום אלף מכולם וכנגדן אלף ספינות בים וכלהם חרב. שלש עירות היה קטמוס שלהן עולה לירושלם בענגה. ככול ושיחין ומגדול צבעייה. ושלשתן חרבו ככול מפני המחלוקת שיחין מפני כשפים ומגדל צבעייה מפני הזנות. שלשה כפרים כל אחד ואחד היה מוציא כפליים כיוצא מצרים *כפר ביש וכפר שיחלייא וכפר דיכריא. ולמה הוא קרי לון כפר ביש דלא הוון מקבלין לעבורא ולמה הוא קרי לון כפר שיחלייא דהוון מרביין ביניהון כאילין תחלוסייא ולמה הוא קרי לון כפר דיכריא דהוון כל נשיהון ילדן דיכרין. אי לא הוות הדא מינהון נפקא מן תמן לא הוות ילדה נקבה. *א"ר יוחנן שמונים זונים אחים כהנים נישאו לשמונים זונות אחיות כהנות כלילה אחד בהדא גופנא חוץ מאחים בלא אחיות כאחיות בלא אחים חוץ מלוים חוץ מישראל. אמר ר' יוחנן שמונים חנייות של אורני פלגס היו במגדל צבעייה אמר רבי חייה בר בא שמונים חניות של מוכרי שהרות היו בכפר אימרא. רבי ירמיה בשם רבי חייה בר בא שמונים שדות

היה רשב"ג אומר המש מאות בתי סופרים היו בביתר והקטן שבהן אין פחות מהמש מאות תינוקות. והיו אומרים אם באו השונאים עלינו במכתובים הללו אנו יוצאין עליהן ומנודים את עיניהם וכיון שגרגמו עונות היו כורכים כל אחד ואחד בספרו ושורפין אותו ומכלום לא נשתיר אלא אני. וקרא על גרמיה עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי כרם גדול היה לאדריינוס דרשע שמונה עשר על שמונה עשר מייל כמן מיבריא לצפורי והקיפו גדר מהרוגי ביתר מלא קומה ופישוט ידיים ולא גזר עליהם שיקברו עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם שיקברו. *אמר רב חונה משניתנו הרוני ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב הטוב שלא נסדרו והמטיב שניתנו לקבורה. תני ר' יוסי אומר נ"ב שנה עשת ביתר לאחר חרבן בהמ"ק ולמה הרבה על שהדליקה נירות לאחר חרבן בהמ"ק. ולמה הדליקה נירות שהיו כוליומי ירושלים יושבים באמצע המדינה. וכדו דהוון חמין בר נש סליק לירושלם הוון אמרין ליה בגין דשמעינן עלך דאת בעי מתעבדה ארכינטיס וכולכומס והוא אמר לון לית בדעתך. בדיל דשמעינן עלך דאת בעי מזבנה אוסייא דילך והוא אמר לון לית בהמ"ק. והוון משלחין אונתא לבר בייתה ואמרין ליה אין אתא פלניא מעול לאוסייא דידיה לא תשבקינה דהיא זבינה גבן. וכיון דהוה שמע מינהוון כן הוה אמר הלוואי איתבר רגליה דההוא גברא ולא סלק לירושלם דהא היא דכת' צדו צעדינו מלכת ברחבותינו. צדו צעדינו אצדי אורחתיה דההוא בייתא. קרב קצינו קרב קיציה דההוא בייתא. מלאו ימינו מכא יומיי דההוא בייתא. אוף אינון לא נפקין מבאות *שמח לאיד לא ינקה. שני אחים הוון בכפר חריבה והוון רומים אולין עליהון ומקטלין לון ואמרין כל סמא דמילתא נתי כלילא על רישיהון. אמרין מבדקינן אוף חד זמן מנפקין פגע ביה חד סב אמר לון ברייכוון סעודינכוון אמר לא יסעיד ולא יסמוך. הלא אתה אלהים ונחתנו. שני ארוים היו בהר המשחה תחת אחד מהן היו מוכרין ארבע הנויות שהורות והאחד היו מוציאין ממנו ארבעים סאה גזולות בכל חדש וחדש ומקן היו מספיקין קינים לכל ישראל שור שמעון הוה מפיך תלת מאוון דגרבין דמרקיין לקייטא כל ערובות שובא. ודמה חרב יש אומר מפני הזנות וי"א שהיו משחקין בכדור. עשרת אלפים עירות היו בהר המלך *ולר' אלעזר בן חרסום אלף מכולם וכנגדן אלף ספינות בים וכלהם חרב. שלש עירות היה קטמוס שלהן עולה לירושלם בענגה. ככול ושיחין ומגדול צבעייה. ושלשתן חרבו ככול מפני המחלוקת שיחין מפני כשפים ומגדל צבעייה מפני הזנות. שלשה כפרים כל אחד ואחד היה מוציא כפליים כיוצא מצרים *כפר ביש וכפר שיחלייא וכפר דיכריא. ולמה הוא קרי לון כפר ביש דלא הוון מקבלין לעבורא ולמה הוא קרי לון כפר שיחלייא דהוון מרביין ביניהון כאילין תחלוסייא ולמה הוא קרי לון כפר דיכריא דהוון כל נשיהון ילדן דיכרין. אי לא הוות הדא מינהון נפקא מן תמן לא הוות ילדה נקבה. *א"ר יוחנן שמונים זונים אחים כהנים נישאו לשמונים זונות אחיות כהנות כלילה אחד בהדא גופנא חוץ מאחים בלא אחיות כאחיות בלא אחים חוץ מלוים חוץ מישראל. אמר ר' יוחנן שמונים חנייות של אורני פלגס היו במגדל צבעייה אמר רבי חייה בר בא שמונים חניות של מוכרי שהרות היו בכפר אימרא. רבי ירמיה בשם רבי חייה בר בא שמונים שדות

היה רשב"ג אומר המש מאות בתי סופרים היו בביתר והקטן שבהן אין פחות מהמש מאות תינוקות. והיו אומרים אם באו השונאים עלינו במכתובים הללו אנו יוצאין עליהן ומנודים את עיניהם וכיון שגרגמו עונות היו כורכים כל אחד ואחד בספרו ושורפין אותו ומכלום לא נשתיר אלא אני. וקרא על גרמיה עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי כרם גדול היה לאדריינוס דרשע שמונה עשר על שמונה עשר מייל כמן מיבריא לצפורי והקיפו גדר מהרוגי ביתר מלא קומה ופישוט ידיים ולא גזר עליהם שיקברו עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם שיקברו. *אמר רב חונה משניתנו הרוני ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב הטוב שלא נסדרו והמטיב שניתנו לקבורה. תני ר' יוסי אומר נ"ב שנה עשת ביתר לאחר חרבן בהמ"ק ולמה הרבה על שהדליקה נירות לאחר חרבן בהמ"ק. ולמה הדליקה נירות שהיו כוליומי ירושלים יושבים באמצע המדינה. וכדו דהוון חמין בר נש סליק לירושלם הוון אמרין ליה בגין דשמעינן עלך דאת בעי מתעבדה ארכינטיס וכולכומס והוא אמר לון לית בדעתך. בדיל דשמעינן עלך דאת בעי מזבנה אוסייא דילך והוא אמר לון לית בהמ"ק. והוון משלחין אונתא לבר בייתה ואמרין ליה אין אתא פלניא מעול לאוסייא דידיה לא תשבקינה דהיא זבינה גבן. וכיון דהוה שמע מינהוון כן הוה אמר הלוואי איתבר רגליה דההוא גברא ולא סלק לירושלם דהא היא דכת' צדו צעדינו מלכת ברחבותינו. צדו צעדינו אצדי אורחתיה דההוא בייתא. קרב קצינו קרב קיציה דההוא בייתא. מלאו ימינו מכא יומיי דההוא בייתא. אוף אינון לא נפקין מבאות *שמח לאיד לא ינקה. שני אחים הוון בכפר חריבה והוון רומים אולין עליהון ומקטלין לון ואמרין כל סמא דמילתא נתי כלילא על רישיהון. אמרין מבדקינן אוף חד זמן מנפקין פגע ביה חד סב אמר לון ברייכוון סעודינכוון אמר לא יסעיד ולא יסמוך. הלא אתה אלהים ונחתנו. שני ארוים היו בהר המשחה תחת אחד מהן היו מוכרין ארבע הנויות שהורות והאחד היו מוציאין ממנו ארבעים סאה גזולות בכל חדש וחדש ומקן היו מספיקין קינים לכל ישראל שור שמעון הוה מפיך תלת מאוון דגרבין דמרקיין לקייטא כל ערובות שובא. ודמה חרב יש אומר מפני הזנות וי"א שהיו משחקין בכדור. עשרת אלפים עירות היו בהר המלך *ולר' אלעזר בן חרסום אלף מכולם וכנגדן אלף ספינות בים וכלהם חרב. שלש עירות היה קטמוס שלהן עולה לירושלם בענגה. ככול ושיחין ומגדול צבעייה. ושלשתן חרבו ככול מפני המחלוקת שיחין מפני כשפים ומגדל צבעייה מפני הזנות. שלשה כפרים כל אחד ואחד היה מוציא כפליים כיוצא מצרים *כפר ביש וכפר שיחלייא וכפר דיכריא. ולמה הוא קרי לון כפר ביש דלא הוון מקבלין לעבורא ולמה הוא קרי לון כפר שיחלייא דהוון מרביין ביניהון כאילין תחלוסייא ולמה הוא קרי לון כפר דיכריא דהוון כל נשיהון ילדן דיכרין. אי לא הוות הדא מינהון נפקא מן תמן לא הוות ילדה נקבה. *א"ר יוחנן שמונים זונים אחים כהנים נישאו לשמונים זונות אחיות כהנות כלילה אחד בהדא גופנא חוץ מאחים בלא אחיות כאחיות בלא אחים חוץ מלוים חוץ מישראל. אמר ר' יוחנן שמונים חנייות של אורני פלגס היו במגדל צבעייה אמר רבי חייה בר בא שמונים חניות של מוכרי שהרות היו בכפר אימרא. רבי ירמיה בשם רבי חייה בר בא שמונים שדות

גליון
הש"ס
בפי
וכן הוא לפי
בפי
כתי
סם ופי ק"פ

היב ליה חר בעוט וקטליה נתן לו בעיטה והרגו. מיד יצאת בת קול ואמרה (זכריה יא) הו רעי האליל עזבי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו זרעו יבוש תיבש ועין ימינו פהה תכהה. הרגת את רבי אלעזר המודעי זרוען של כל ישראל ועין ימינם, לפיכך זרועו של אותו האיש יבש תיבש ועין ימינו פהה תכהה. מיד נלפדה ביתר ונהרג בן פזובה. אתיו טעינון רישיה גבי הביאו ראשו אצל ארדייניס. אמר לון, מאן קטל הדיון? שאלם, מי הרג את זה? אמר ליה חר פותיאי אנא קטלתייה אמר לו כותי אחד, אני הרגתי אותו. אמר לי חמי לי פטומיה. חמי ליה פטומיה אמר להם, הראו לי את גופו, והראו לו. אשכח חכינה מצא נחש ברוכה עליו. אמר ארדייניס אלולי אלהא דקטלי מאן הוה ויכל קטלי אם לא אלהי הרע ע"י הנחש, מי יכול היה להרגו. וקרא עליו (דברים לב) אם לא פי צורם מחרם וחי הסגרים. והיו הרומאים הורגין בהם והולכין עד ששקע השוס ברם עד חוטמו, והיה הדם מגלגל סלעים משאוי מ' סאה עד שהלך הדם ביים ברוחב ארבעת מיל. אם תאמר שהיא ביתר קריבה לי, והלא רחוקה מן היים ארבעים מיל. אמרו, שלש מאות מוחי תינוקות מצאו על אבן אחת, ומצאו שלש קופות של קצוצי תפילין של תשע תשע סאין, ויש אומרים תשע על שלש שלש סאין.

תני, רשב"ג אומר, חמש מאות בתי סופרים היו בביתר והקטן שבהן אין פחות מחמש מאות תינוקות. והיו אומרים אם באו השונאים עלינו במכתובים הללו כלי כתיבה אנו יוצאין עליהן ומנקרים את עיניהם. וכיון שגרמו עונות, היו פורכים כל אחד ואחד בספרו ושורפין אותו. ומפולם לא נשתייר אלא אני וקרא על גרמיה על עצמו (איכה ג) עיני עוללה לנפשי מכל גנות עירי.

פרם גדול היה לארדייניס הרשע שמונה עשר מיל על שמונה עשר מיל כמון סיבריא לצפורי, והקיפו גדר מהרוגי ביתר מלא קומה הניחם שם צבורים ופישוט ידים, ולא גזר עליהם שיקברו כלומר, גזר שלא יקברו עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם שיקברו. אמר רב חזנה, משניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה ברכת הטוב והמטיב. הטוב שלא נסרחו, והמטיב שניתנו לקבורה.

תני, ר' יוסי אומר, נ"ב שנה עשת נשאה ביתר לאחר חרבן בהמ"ק. ולמה חרבה? על שהדליקה נירות של שמחה לאחר חרבן בהמ"ק. ולמה הדליקה נירות? שהיו בוליוטי אנשים חשובים של ירושלים יושבים באמצע המדינה. וכדו דהוון חמין פר נש סליק לירושלם וכשראו אדם העולה לירושלים הוון אמרין ליה היו אומרים לו בגין דשמעינן עלך דאת בעי מתעבדה ארכינטס ובולבוטס כיון ששמענו עליך שאתה רוצה להיות שר ומושל והוא אמר לון לית ברעתי ואותו אדם היה אומר להם אין בדעתי כלל. והמשיכו לומר לו בדיל דשמעינן עלך דאת בעי מזבנה אוסויא דילך כיון ששמענו שאתה רוצה למכור את השדה שלך והוא אמר לון לית ברעתי היה אומר להם אין בדעתי כלל. והוה חבריה א"ל והיה חבירו אומר לו מה את בעי מן דין מה אתה רוצה ממנו? פתוב ואנא חתם כתוב ואני אחתום. והוה פתוב וחבריה חתם והיה כותב וחבירו חותם. והיו מדברים בקול רק שהאנשים סביב ישמעו שבענין מכירת השדה הם מדברים והוון משלחין אוניתא לבר בייתה ואמרין ליה אין אתא פלניא מעול לאוסייא דידיה לא תשבקיניה דהיא זבינה גבן והיו שולחים את השטר לבית הממונה על השדות ואמרו לו אל תתן לפלוני לרדת לשדוהו כי הוא מכר אותה לי. וכיון דהוה שמע מינהוון פן הוה אמר הלואי

איתבר רגליה דהווא גברא ולא סלק לירושלם כיון ששמעו כן אמר על עצמו הלואי ורגלו הייתה נשברת ולא היה עולה לירושלים. ומתוך שנשאו מזה שנעשה להם, שמחו על חורבן ירושלים. הדא היא דכתיב וזה שכתוב (איכה ד) צדו צעדינו מלכת ברחבתינו. צדו צעדינו, אצדי אורחתייה דהווא בייתא אמרו אנשי ביתר, חשבו שהצרות באו עליהם כיון שרצו להגיע לירושלים, קללו ואמרו תהיה חרבה ושוממה הדרך לאותו בית מקדש (שם) קרב קצנו. קרב קיציה דהווא בייתא. מלאו ימינו אמרו אנשי ביתר מלא יומי דהווא בייתא מלא ימי של אותו בית, הכוונה לבית המקדש.

אוף אינון לא נפקין טבאות אף אנשי ביתר לא יצאו בטוב ולא נמלטו מהצרות שלא היו צריכים לשמוח על חורבן ירושלים, שנאמר (משלי יז) שמח לאיר לא ינקה. שני אחים הוון בכפר חריבה. והוון רומים אזלין עליהוון ומקטלין לון והיו הרומאים הולכים ונלחמים בהם, והם היו הרגים ברומאים ואמרין ואמר הרומאים כל סמא דמילתא ניתי פלילא על רישיהוון שהתרופה לדבר לתת כתר מלכות על ראשם. אמרין, מבדקינן אמרו הרומאים נבדוק עוד פעם אוף חר זמן מנפקין ננסה עוד פעם אחת, ואם לא נצליח נהיה להם לעבדים. לפני שהאחים יצאו למלחמה פגע ביה חר סב פגש בהם וקן אחד אמר לון, ברייכוון סעודינכוון יהיה בוראכם בעזרתכם. אמר, לא יסעיד ללא יסמוף אמר אחד מהאחים, אין אנו זקוקים לעזרה ולא שפירע לנו שנאמר (תהלים ס) הלא אתה אלהים ונתתנו וגרם העון ונהרגו.

שני ארזים היו בהר המשחה. תחת אחד מהן היו מוכרין ארבע חנויות טהורות. והאחד שהיו תורים ובני יונה מקוננות בענפי העץ והם היו מוציאין ממנו ארבעים סאה גוללות ככל חרש וחרש, ומתן היו מספיקין קינים לכל ישראל. טור שמעון שם מקום הוה מפיק תלת מאוון דגביין דמרקיע לקייטא כל ערובות שובא היה מוציא ג' מאות מיני מרקח בכל ערב שבת שעשו לכבוד השבת. ולמה חרב? יש אומר מפני הזנות. וי"א שהיו משחקין בכדור ולא עסקו בתורה. עשרת אלפים עירות היו בהר המלך ולר' אלעזר בן חרסום אלף מפלם וכנגדן אלף ספינות ביים וכלהם חרב. שלש עירות, הנה קטמוס שלהן ספר מיסים שהעבירו למלך, וכל כך גדול היה, שהיה עולה לירושלם בעגלה. כבול ושיחין ומגדול צבעיניא. ושלשתן חרבו. כבול מפני המחלוקת. שיחין מפני פשפים. ומגדל צבעיניא מפני הזנות. שלשה כפרים כל אחד ואחד הנה מוציא כפליים פיוצאי מצרים. כפר ביש וכפר שיחלייא וכפר דיכריא. ולמה הוא קרי לון כפר ביש? דלא הוון מקבלין לעבורא לא הכניסו אורחים. ולמה הוא קרי לון כפר שיחלייא? דהוון מרביין ביניהוון פאילין תחלוסייא שהיו רבים כמו הירק הזה.

ולמה הוא קרי לון כפר דיכריא? דהוון כל נשיהוון ילדן דיכרין שהיו נשותיהן יולדות זכרים. אי לא הוות חרד מינהוון נפקא מן תמן לא הוות ילדה נקבה אם לא הייתה אישה יוצאת משם לא ילדה נקבה. א"ר יוחנן, שמונים זוגים אחים פהנים נישאו לשמונים זוגות אחיות פהנות בלילה אחד בהרא גופנא באותו מקום חוץ מאחים בלא אחיות, מאחיות בלא אחים, חוץ מלויים חוץ מישראל. אמר ר' יוחנן, שמונים חנויות של אורגי פלגס מין סורר היו במגדל צבעיניא.

אמר רבי חניה בר בא, שמונים חנויות של מוכרי טהרות היו בכפר אימרא. רבי ירמיה בשם רבי חניה בר בא שמונים

שרות עגלות של מתכת היו בשיחין. אמר ר' ינאי, שידה עגלה כמו שהיה אצלם לא היתה בימינו! רבי זעירה בשם רב חונא אומר, היא היתה קטנה שבמשמרות והיא היתה מוציאה שמונים וחמשה אלף פירחי פהונה. אמר רבי יוחנן, שמונים אלף פירחי פהונה נהרגו על דמו של זכריה שנהרג ע"י שרי יהודה בפקודת המלך יואש שעשוהו אלוה. רבי יודן שאל לרבי אהא, איכן הרגו את זכריה בעזרת הנשים או בעזרת ישראל? אמר לו, לא בעזרת ישראל ולא בעזרת הנשים, אלא בעזרת הכהנים. ושואל ולא נהגו בדמו לא פדם האיל ולא פדם הצבי? אם הרגוהו במקדש, איך לא חששו לכסות את הדם לטהר את המקדש או לנהוג בו כדם חיה? תמן פתיב (ויקרא יז) ושפך את דמו וכסהו בעפר. ברם הכא אבל כאן, בדמו של זכריה נאמר (יחזקאל כד) פי דמה בתוכה היה על צחיח סלע שמתהו. כל פך למה? להעלות חמה לנקם נקם נתתי את דמה על צחיח סלע לבלתי הפסות.

שבע עבירות עברו ישראל באותו היום. הרגו פהן ונביא ודיין ושפכו דם נקי וטימאו את העזרה ושבת ויום הכיפורים היה. וכיון שעלה נבזרארין לכאן ראה את הדם של זכריה הנביא תוסס, אמר להן מה טיבו של זה? אמרו לו, דם פרים וכבשים ואילים שהיינו מקריבין על גבי המזבח. מיד הביא פרים ואילים וכבשים ושחטן עליו ועדיין הדם תוסס. וכיון שלא הורו לו שנהרג שם נביא תלו תליון בגרדון בבית משפט שלהם. אמרו, הואיל והקב"ה רוצה לתבוע דמו מידינו, אמרו לו. דם פהן ונביא ודיין הוא שהיה מתנבא עלינו כל מה שאתה עושה לנו ועמרנו עליו והרגנוהו. מיד הביא שמונים אלף פירחי פהונה ושחטן עליו. ואדיין הדם תוסס. בההוא שעתא נזף ביה נבזרארין נזף בדם א"ל, מה את בעי? נובד כל אומתך עלך? מה אתה רוצה, שנאבד כל אומתך עלך? מיד נתמלא הקב"ה רחמים ואמר, מה אם זה שהוא בשר ודם ואכזרי נתמלא רחמים על בני, אני שפתוב בי (דברים ד) פי אל רחום ה' אלהיך לא ירפה ולא ישחיתך ולא ישפח את ברית אבותיך, על אחת כמה וכמה. מיד רמו לדם ונבלע במקומו.

אמר רבי יוחנן שמונים אלף פירחי פהונה ברחו להם לתוף קלתותים תאים שהיו להם של בית המקדש וכולהם נשרפו. ומפולם לא נשתיר אלא יהושע בן יהוצדק הפהן הגדול שנאמר (זכריה ג) הלוא זה אור מצל מאש. א"ר יוחנן, שמונים אלף פירחי פהונה היו שבויים תוף חיילותיו של נבוכדנצר והלכו להן אצל ישמעאלים. אמרו לון אמרו אותם כהנים לישמעאלים הבו לן נישתי דאנן צחוי תנו לנו לשתות שאנו צמאים. הביאו לפניהן מיני מלוחים ונודות נפוחות מילאו את הנאדות באויר. אמרו לון, אכלון ואתון שתיי אמרו להם הישמעאלים, אכלו ושתו. וכיון דהוה חר מינהון שרי זיקא ויהיב ליה גו פומיה, הנה ריחא נפק והוה חנק ליה וכאשר סיימו לאכול את מיני המלוחים היו צמאים וכשאחד מהם רצה לשתות מהנאד, יצאה רוח וחנקה אותו. הדא הוא דכתיב (ישעיה כא) משא בערב. מטול רב בערבייה משא גדול היה בערב, והכוונה לישמעאלים. וממשיך להסביר את המשך הפסוק ביער בערב תלינו. מי נתונים ביער הלכנון מי שהיו נתונים ביער הלכנון, הוא בית המקדש, בערב תלינו. אלא אלה הם

ארחות דדנים ומפרש את כוונת הפסוק פן ארחון דבני דודיא עבדין וכי כך נוהגים בני דודים? ושמעאל שצמא כשאברהם שלח את הגר עם ישמעאל והם תעו בדרך וצמאו למים לא וכי לא נאמר בהם (שם) לקראת צמא התיו מים. ועוד נאמר (בראשית טז) ויפקח אלהים את עיניה ותרא באר מים. לא מן טיבותכון אתון לגביכון לא לקבל טובה באו אליכם, והפסוק ממשיך פי מפני חרבות נדרו, מפני חרב נטושה והיה על הישמעאלים לרחם עליהם ולהצילם. והטעם שנענשו לפי שלא רצו לשמר את שמיטיהם להפקיר פירותיהם בשביעית כמה דאת אמר (שמות כג) והשביעית תשמטנה ונטשתה. (ישעיה כא) ומפני קשת דרוכה, שלא רצו לשמר שבתותיהם כמה דאת אמר כמו שאמר בפסוק (נחמיה יג) בימים ההמה ראיתי ביהודה דרכים גתות בשבת. ומפני פובד מלחמה, שלא רצו להלחם במלחמתה של תורה, כמה דאת אמר (במדבר כא) על פן נאמר בספר מלחמת ה'. אר"י, מגבת ועד אנטיפריס ששים רבוא עבירות היו. הקטנה שבהן היא היתה בית שמש, דכתיב בה (שמואל א, ו) ויף באנשי בית שמש חמישים אלף איש פי ראו בארון ה' וגו' ובא ללמדנו את גודלה של בית שמש ואילו מריח אחת היו כלומר, אלו שמתו היו רק מצד אחד של העיר! וכדון, אין את מבצע לה קניי לא נסייה ועכשיו, אם תמלא את בית שמש בקנים כמספר האנשים שמתו, לא יהיה שם מקום להכילם. וזה מראה כמה נהרגו שם.

אמר רבי חנינה קפצה לה ארץ ישראל. אמר רבי זעירה בוא וראה מה חציפה הוא ארץ ישראל, שהיא עושה פירות כלומר, אע"פ שנאמר עליה גפרית ומחל שרפה כל ארצה, מתאמצת ועושה פירות, זו החוצפה שלה. ומסביר מה היא עושה פירות? תרין אמורין שני אמוראים חולקים. חד אמר מפני שמזבלין אותה וכיון שמזבלים אותו יכולה להצמיח פירות. וחורנה אמר מפני שהופכין את עפרה כיון שהנוק נעשה רק לשכבה העליונה, כשהופכים את האדמה, השכבה התחתונה באה למעלה ומגדת פירות. עובדא הוה בחד מעשה באדם אחד דהוה קאים זרע בהרא בקעת ארפל שהיה זורע בבקעת ארכל וכבש ידיה ונפק עפרא יקידא ואוקיד זרעא ודחק ידו עמוק באדמה ויצאה אש ושרפה את הזרע. וזה מסביר מה שראינו שהפכו את האדמה, והשכבה העמוקה הייתה עדיין חמה, ושרפה את הזרע.

תני רבי יוסי אומר חמישים ושתים שנה לא נראה עוף טס בארץ ישראל מפני הגפרית והמלח שהיו באויר והעוף אינו יכול לסבול אותם. מה טעמא? מניין לומד זאת? שנאמר (ירמיה ט) מעוף השמים ועד בהמה נדרו הלכו בהמה בגמטריא חמישים ושתים. אמר רבי חנינא, קודם לארבעים שנה עד שלא גלו ישראל לבבל, נטעו תמרים בבבל כלומר, הכינו את המקום לכשיגיעו. ומדוע נטעו תמרים על ידי שיהיו להוטים אחר מתיקה שהיא מרגלת הלשון לתורה רצו שיהיה מיני מתיקה מזומנים להם שם כי מיני מתיקה מרגלת את הלשון לתורה, והכינו עצי תמר שיהיו עוסקים בתורה בהיותם בגלות. א"ר חנינא בריה דר' אבהו, שבע מאות מיני דגים טהורים ושמונה מאות מיני חגבים טהורים ולעוף אין מספר פולחם גלו עם ישראל לבבל שיתפרנסו מהם וכשחזרו מהגלות לארץ ישראל פולחם חזרו עמהן חוץ מן הדג הנקרא

שעז מרכבת המושגה הלכות מלכים פי"א ג - פי"ב א לחם יהודה

פי"א ג וא"י יעלה על דעתך שהמלך המשיח וכו'. עיין השגות וכו' ומלך רבה איכה וזירושלמי פ"ד תענית ע"ש. והגטין לדרך רבנו דמפרש דלין פלוגתא בין רבא דבבלי ובין הירושלמי דודאי מודה רבא דהאומות הרגוהו בביתר והיינו הרוגי ביתר אלף דבירושלמי ובמדרש רבה שם מצוהר שר' אלעזר המודעי היה מתפלל ג' שנים ומתנה כל יום והיתה זכותו מגן על העיר שלא ילכוד אדריינוס קיסר את העיר ואלהה אדריינוס ורצה לילך מלחמה ביתר במלור. ואמר לו כותי אתה המתן ואני אלק אלך את העיר שתכבוש אותה. וכנס הכותי וזא אל ר"ה המודעי ומלאו עומד ומתפלל ועשה עצמו כלומס באינו ותפסוהו בני העיר והביאוהו אל בן כויבא ושאלו בן כויבא מה המתקת סוד עם ר"ה המודעי והשיב הכותי אם אגיד לך או לא אגיד תהרגני מוטב שאגיד לך ותהרגני ואתה המלך מללל הגיד בעלילה שר"ה המודעי תמייע עמו למסור העיר ביד אדריאטוס והרג המלך את ר"ה המודעי ולא קבל ממנו התללות מיד יא' בת קול הי רועי אליל וכו' ונלכדה זו ביום ביתר ונהרג בן כויבא ע"כ. ולפי"ו הענין כפשוטו דלמך רבא דמורה דולין דכתיב לא למרחא עיניו יאפטו ושפט צדק דלים פי' דלא יאזנה לזדיק כל און לשפוך דם נקי בזוממ גרוע שהרג בתום את ר"ה המודעי והוצרך דלין רוח הקודש שורה עליו לשפטו צדק דלים והשלימו חכמים עם אדריינוס למסור העיר בידו וקטלוהו וזה נכון. ומ"מ שפיר קאמר רבנו דהס לא רלו לקבל ממנו אות אלף שאמרו נחמי און אי מורה דולין פי' אם לא יבוא ממשל על ידו וכיון שנכשל במשפט ר"ה המודעי שזו הסגירו העיר כמ"ש: פי"ב א א"י יעלה על הדב' וכו'. עיין השגות נראה שזונו דדברי מורה און לפרש דרך משל (כמו נביאים) ואין מקרא שבתורה יואל מדי פשוטו ואין זה קושיא דשפיר בישראל שריים על אדמתם והוא מיושבת הרי כתיב ונתתי מוראכם ותמכם שהמית בורחות מתיישבו ואם בנתם קרי ונקטם ואין רודף והאך תמס או ירבה מית השדה טעמו זה פשוט:

פי"א א, ג א"י יעלה על דעתך וכו'. א"א והלא רבינו דהך דפ' חלק אחיה דלא כשמואל ותמיה לי עליו דמשמע לדברי דהא דמורה דולין הוא חידוש במעשה בראשית ואינו ממנהגו של עולם דלין זה מסוג החכמה והבינה אע"ג דמתרצין הימים ההם ואם מימינו לא היה חידוש מ"ו דליתו נקרא חידוש אלף דבר שהוא חידוש כולל לכל העולם כגון בגוף הצריחה חיה אינו אלף פרטי למשית לבדו מ"מ יש ציישוב זה מהדומות שנעשה מחלוקת חדשה צמה שלא נכתב בדבריהם דהיינו דלשמואל און לשאלו אות ומופת ולאיך מ"ד שהוא רבא דפ' חלק דס"ל דמורה דולין ר"ך לשאלו אות ומופת וזוה לא אשכחן דפליגי דלין לנו להוליד מחלוקת ציייהם מה שלא מוכר בפירוט. ועוד דלס תימני לומר דפליגי נמי בזה מ"מ כיון דחזוין רבא הוא דלמך הך סברה דמורה דולין ולדידה לא ס"ל כהך דשמואל הו"ל לרבינו לפסוק כרנא דהוא צמראה ודלא כשמואל. ויעוד אם פירוש הכתוב דוהריוו צלמת כרנא און זה שאלת אות ומופת אלף שזריין און לראות כל אותן הייעודין שיעד עליו הנביא אם הם צו כגון חכמה וזינה ושאר מדות הימין אם לא נמאל צו אחת מ' מדות הכתובים שם בפסוק דונחא דלמין צו שהוא משית אמתה. ואין לומר דכיוונת מרן כ"מ היא על שאלת אות ומופת דלא יעשה אותן כששאלין אותה היו חידוש והילכך לא אחי הך דפ' חלק כשמואל דולתי און לנו לייחס אליו סברה ריעועה כזו מכמה אנפי מדא דהא צפ' חלק לא זכרו משאלת אות ומופת ולא אמרו אלף נחמי און אי מורה דולין ועוד וכו' צומנים של בעלי התלמוד לא היה שום אות ומופת והוא דבר פשוט בודאי דעשיית האות אינו שניו צמנהו של עולם כיון דליתו אלף לשעה.

ד ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו. כפי תורה שבכתב ושבעל פה. ויכוף כל ישראל לילך בה ולחוק בדקה. וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי. ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' בחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד:

פרק שנים עשר

א * אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם. או

היה שם חידוש במעשה בראשית. אלא עולם כמנהגו נהרג. וזה שנאמר בישעיה וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ורביץ משל וחידה. ענין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המושולים כזאב ונמר. שנאמר זאב ערבות ישדרם ונמר שוקד על עריהם. ויחזרו כולם לדת האמת. ולא יגזלו ולא ישחיתו. אלא יאכלו דבר המותר בנחת עם ישראל. שנאמר ואריה כבקר יאכל תבן. וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים. ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר היה משל. ומה ענין רמוז בהן:

השגות הראב"ד * א"י יעלה על דעתך וכו'. א"א והלא בן כדויבא היה אומר אנה הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורה דולין או לא וכיון דלא עביד הכי קטלוהו:

השגות הראב"ד * א"י יעלה על דעתך וכו'. א"א והלא בן כדויבא היה אומר אנה הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורה דולין או לא וכיון דלא עביד הכי קטלוהו:

השגות הראב"ד * א"י יעלה על הדב' וכו'. עיין השגות וכו' ומלך רבה איכה וזירושלמי פ"ד תענית ע"ש. והגטין לדרך רבנו דמפרש דלין פלוגתא בין רבא דבבלי ובין הירושלמי דודאי מודה רבא דהאומות הרגוהו בביתר והיינו הרוגי ביתר אלף דבירושלמי ובמדרש רבה שם מצוהר שר' אלעזר המודעי היה מתפלל ג' שנים ומתנה כל יום והיתה זכותו מגן על העיר שלא ילכוד אדריינוס קיסר את העיר ואלהה אדריינוס ורצה לילך מלחמה ביתר במלור. ואמר לו כותי אתה המתן ואני אלק אלך את העיר שתכבוש אותה. וכנס הכותי וזא אל ר"ה המודעי ומלאו עומד ומתפלל ועשה עצמו כלומס באינו ותפסוהו בני העיר והביאוהו אל בן כויבא ושאלו בן כויבא מה המתקת סוד עם ר"ה המודעי והשיב הכותי אם אגיד לך או לא אגיד תהרגני מוטב שאגיד לך ותהרגני ואתה המלך מללל הגיד בעלילה שר"ה המודעי תמייע עמו למסור העיר ביד אדריאטוס והרג המלך את ר"ה המודעי ולא קבל ממנו התללות מיד יא' בת קול הי רועי אליל וכו' ונלכדה זו ביום ביתר ונהרג בן כויבא ע"כ. ולפי"ו הענין כפשוטו דלמך רבא דמורה דולין דכתיב לא למרחא עיניו יאפטו ושפט צדק דלים פי' דלא יאזנה לזדיק כל און לשפוך דם נקי בזוממ גרוע שהרג בתום את ר"ה המודעי והוצרך דלין רוח הקודש שורה עליו לשפטו צדק דלים והשלימו חכמים עם אדריינוס למסור העיר בידו וקטלוהו וזה נכון. ומ"מ שפיר קאמר רבנו דהס לא רלו לקבל ממנו אות אלף שאמרו נחמי און אי מורה דולין פי' אם לא יבוא ממשל על ידו וכיון שנכשל במשפט ר"ה המודעי שזו הסגירו העיר כמ"ש: פי"ב א א"י יעלה על הדב' וכו'. עיין השגות נראה שזונו דדברי מורה און לפרש דרך משל (כמו נביאים) ואין מקרא שבתורה יואל מדי פשוטו ואין זה קושיא דשפיר בישראל שריים על אדמתם והוא מיושבת הרי כתיב ונתתי מוראכם ותמכם שהמית בורחות מתיישבו ואם בנתם קרי ונקטם ואין רודף והאך תמס או ירבה מית השדה טעמו זה פשוט:

ספר הזכרון

דוד רייטש ג"י אבדק"ק ס"ה ושנינו אנחנו הספדנו אותו הספד גדול
כי הי' יניק וחכי טובא.

והנה התלמידים אשר היו מוכנים לסעודת מצוה סיום מס' גיטין ולהתחיל
מס' שחיטת חולין דחו את הסעודה מפני אבילות של הב' ר'

נחום זצ"ל כי לבנו עלינו דוה, וגזרתי יום א' תענית קודם התחלת

המסכ' כמבואר בס' חסידים להתענות קודם התחלת חולין ויבמות גם

בוה יש עוד הרגש למבין, ואמרתי להתנחם ביום ש"ק פ' ויצא כי עשיתי

סעודת בר מצוה לבן אחותי שמואל כ"ץ שיחי'.

גם בפפד"מ עשו בני משפחתנו שמחה ביום ההוא אך לא ערבה שמחתם

כי בו בשבת יצאה אש מאת ה' ברחוב יהודי' הנקרא נייגאססע

ונשרפו הבתים מצד א' עד בית אמי מזרתי תי', היא אם זקנתו של

הבחור הנ"ל ומצד השני עד בית אביו של הנער והי' להם הפסד רב

במטלטלי' שלהם.

גם פה שמחתנו לא ערבה לנו, כי עיקר שמחת בר מצוה הוא דרשת

הנער כמבואר בש"ך ובמג"א, ואחר שאמר הפתיחה מת א' בשכינתנו

והוצרך לצאת הנער הכהן, והוא כחתן יוצא מחופתו כפי' העקידה שיוצא

ממנו שלא ברצונו כי הוא רוצה להתאחר יותר שם והי' כן הי', בכל

זאת אנחנו מקוים ומיחלים חסדי שמים לא ניגע לריק ולא נלד וכו'.

ינהלנו בחמלה וחנינה ונסו יגונות ואנחות, ישביענו שובע שמחות והולכי

עקלקלי ארהות יעלו ויגיעו ארץ נכוחות.

גם איזה שבועות אחר זה הלך לעולמו בחור א' בשמו ר' גרישון

מבאקשטאן והי' טוב בעיני אלקים ואדם גם אותו הספדנו כראוי

לכבודו, גם באותו החורף נתבקש בישיבה של מעלה איש זקן ישיש

צדיק מפורסם לשבח מנהיג הקהילה ימום ושנים מהו' וואלף טעכיין

זצ"ל ונספד ממני ומהרבני המופלג מהו' זלמן ליב ג"י שהי' חתנו

מאשתו ראשונה, יהי רצון שיתפללו בעדנו והי' יגדור פרצותנו ופרצות

עמו בית ישראל ברחמיו, ולא ישמע עוד בכי וזעקה בבתינו, ולא יהי'

עוד עול ימים, עוד ישבו זקנים וזקנות בערי יהודא ובחוצות ירושלים

ואיש משענתו בידו מרוב ימים אמן וכן יה"ר.

ויהי בחורף ההוא קור גדול עד למאוד, ונקרשו מי הנהר דאנויא ועמדו

כן איזה חדשים ויהי למופת ויהי בבקר יום א' י"ב שבט בפתע

פתאום חלף עבר כל הקרח והקרש ומים זוחלים בנחת ולא בזעף כמאז

דרשות כז. הגלות והנאולה אל-עמי רענ

מוצאים גם בזה את הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה.

חביבים יסורים.

ובתקופה הנ"ל, תקופת אנדרינוס, אנו מוצאים ג"כ את ספור המעשה הזה, ת"ר, כשחלה ר' אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו ר' טרפון ור' יהושע, ר' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא, נענה ר' טרפון ואמר, טוב אתה לישראל מטפה של גשמים – וכו' – נענה ר' יהושע ואמר, טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה – וכו' – נענה ר' אביע ואמר, טוב אתה לישראל יותר מאב ואם – וכו' – נענה ר' עקיבא ואמר, חביבים יסורים, אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי, שאמר חביבים יסורים" (סנהדרין ק"א א').

ואמנם ראויים הדברים למי שאמרם, זהו ר"ע, שהיה הראש והראשון בתקופת הרוגי ביתר, זהו ר"ע שעליו נשפכה כל חמתו של אנדרינוס, ושבעת שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, אמר, כל ימי נצטערתי על מצוה זו, הוא חש בנפשו גופא, כי חביבים יסורים...

ואם חבריו לקחו להם למשל את הטפה של גשמים, את הגלגל חמה ואת האב והאם, הנה הוא ר"ע, גבור הגלות, הרגיש כי היסורים עוד יותר חביבים מכל אלה הדברים הנ"ל, והגלות תוכיח, שאין בה לא טפה של גשמים ולא גלגל חמה וגם לפעמים נקרא בה הפסוק, כי אבי ואמי עזבוני ואנו מתקיימים בה רק הודות... לה, חביבים יסורים".

במה כחנו?

וממילא מובן, שעל השאלה הנושנה במה כחנו גדול? נשיב בקצרה: בהטוב והמטיב ובחביבים יסורים.

שוב עם אחר לא היה יכול להתקיים בגלות מפני שתיכף היה קצה עליו נפשו מחיי עמל ותלאה כאלה, ולא היה יכול לשאת עליו את כל הבוז והחרפה, את לעג השאננים והבוז לגאי יונים והיה מאבד – בתור עם – את עצמו לדעת.

ורק מי כעם ישראל גוי אחד בארץ, שיש לו תרופה וסגולה בדוקה נגד כל היסורים שעוברים עליו, זהו ה, חביבים יסורים", ועל כל ההריגות והשמדות שעוברות עליו יש לו רפואה אחת: ברכת הטוב והמטיב, על שלא הסריחו החללים ושנתנו לקבורה.

בקצור, הננו מתקיימים עד היום הזה בברכת הטוב והמטיב ובהמאמר חביבים יסורים.

ישב כרד וידום.

ומה נמרצים דברי חז"ל באגדתם הנפלאה על הכתוב ישב בדד וידום, א"ר שמואל בר' נחמן קרא הקב"ה למלאכי השרת ואמר להם, מלך בוד אכל מהו עושה? א"ל לובש שחורים ומכסה את ראשו בשק, אמר אף אני עושה כן.

וענין זה שייך לר"ע דוקא – להיותו בן גרים: במסכת סנהדרין²¹² (שהמשכה וסיומה מסכת מכות, כנ"ל ס"ה) איתא: "חזון עובדי' כה אמר ה' אלקים לאדום וגו'²¹³, מאי שנא עובדי' לאדום. . עובדי' גר אדומי הי', והיינו דאמרי אינשי מיני' ובי' אבא ניזיל בי' נרגא" (מעצמו של יער (אבא) יכנס בתוך הגרזן להיות בית יד ויקצצו בו את היער, וכן עובדי' לאדום).

ועד"ז אומר ר"ע – בן גרים – אודות הירידה הכי גדולה בהחורבן ("שועל שיצא מבית קדשי הקדשים") – שממנה גופא ("מיני' ובי'") תבוא הגאולה ובנין ביהמ"ק.

וממשיך ר"ע, "דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אורי' הכהן ואת זכרי' בן יברכיהו, וכי מה ענין אורי' אצל זכרי', אורי' במקדש ראשון וזכרי' במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכרי' בנבואתו של אורי', באורי' כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו', בזכרי' כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים. . משנתקיימה נבואתו של אורי' בידוע שנבואתו של זכרי' מתקיימת" – שהחידוש בנבואה זו דוקא ("ואעידה לי עדים נאמנים גו'", "תלה הכתוב כו'") לגבי שאר נבואות הגאולה, הוא, שקיום נבואת הגאולה תלוי' בקיום נבואת החורבן, ובתכלית הירידה דוקא ("ציון שדה תחרש"), שמזה דוקא תצמח הגאולה, כדלקמן.

כ. וכיאר הענין:

הנבואה "בגללכם ציון שדה תחרש וגו'" – אף שנאמרה ע"י אורי' שהי' במקדש ראשון, לא נתקיימה בחורבן מקדש ראשון, אלא בחורבן מקדש שני דוקא (דבי' עסקינן) – כדאיתא בירושלמי²¹⁴ "אבותינו (בחטאם) העבירו את התקרה (שלא החריב נבוכדנצר אלא התקרה של ביהמ"ק, והשאר היסודות, שנאמר²¹⁵) ויגל את מסך²¹⁶ יהודה, אבל אנו (גרם עוונותינו ש)פעפענו את הכתלים (שבחורבן בית שני החריבו גם היסודות, כדכתיב²¹⁷) האומרים ערו ערו עד היסוד בה"²¹⁸.

הערה

(212) לט, ב (ובפרש"י).

(213) עובדי' בתחלתו.

(214) יומא פ"א ה"א (ד, ב), ובקה"ע ופ"מ. וראה גם גיטין נו, ב. שמו"ר פל"ה, ה.

(215) ישעי' כב, ה.

(216) "מלשון סכך ותקרה" (פ"מ שם).

(217) תהלים קלז, ז.

(218) אם החריבו גם היסודות או רק עד היסודות – ראה הדעות בשמו"ר שם. איכ"ר

[ולהעיר, שבבית ראשון נשאר לא רק היסודות, אלא גם הכתלים (שהרי רק בבית שני "פעפענו את הכתלים"), ולא עוד אלא שגם אפר הפרה שהי' בתוך הכתלים ("קילולות של אבן היו קבועין בכותל .. ובתוכן אפר מכל פרה ופרה" 219) נשאר בשלימות ובטהרתו, ועל ידו נטהרו "כשעלו מן הגולה" 219 (כי, "כשהחריב נבוכדנצר לא החריב אלא התקרה אבל הכתלים הניח" 220)].

ואף שבחורבן בית שני היתה ירידה גדולה יותר (שהחריבו גם היסודות) – הרי, כיון שהירידה היא לצורך עלי', מובן, שגודל הירידה ביותר מביאה ופועלת עלי' גדולה יותר.

ויש לבאר זה ע"פ דברי המדרש 221 בפירוש הפסוק 222 "מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך", "לא הוה קרא צריך למימר אלא בכי לאסף, נהי לאסף, קינה לאסף, ומה אומר מזמור לאסף .. כך אמרו לאסף, הקב"ה החריב היכל ומקדש, ואתה יושב ומזמר?! אמר להם, מזמר אני ששפך הקב"ה חמתו ("כלה ה' את חמתו" 223) על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל", היינו, שחורבן ביהמ"ק הי' הצלה לבג"י שעי"ז נשאר בקיומם 224 (ואז יכולים הם לפעול גם בנין ביהמ"ק מחדש 225).

ויש לומר, שבחורבן בית ראשון שחרבה רק התקרה, לא שפך כל חמתו על העצים ועל האבנים, וכיון שנשארה עדיין חימה, יש אפשרות שתשפך על ישראל ח"ו (ולכן חסר גם בשלימות הגאולה וביהמ"ק 226); משא"כ בחורבן בית שני ששפך כל חמתו על העצים ועל האבנים עד

רפ"ה. זח"ג פט, א.

(219) תוספתא פרה פ"ג מ"ג – הובא בפ"י הר"ש פרה שם.

(220) פי' הר"ש פרה שם.

(221) איכ"ר פ"ד, יד.

(222) תהלים עט, א.

(223) איכה ד, יא.

(224) ופשוט, שענין זה אינו גורע מאומה מגודל העונש על אוה"ע שפעולתם בחורבן ביהמ"ק היתה מצד גודל רשעותם (ראה השגות הראב"ד הל' תשובה ספ"ו. רמב"ן לך לך טו, יד).

(225) ולהעיר מסיפור הגמרא (גיטין נו, ב) ע"ד בקשת ריב"ז מאספסינוס "תן לי יבנה וחכמי" (שלא תחריבנה ולא תהרוג חכמי) – שע"י קיומה של יבנה וחכמי" (שיעסקו בתורה), יפעלו התוקף ד"אדיר" דקדושה שיבטל את ה"אדיר" דלעו"ז (עליו נאמר "והלכנון באדיר יפול").

(226) שחסרו בו חמשה דברים (כנ"ל הערה 180). וכן הגאולה היא ע"ד גאולת פורים ש"אכתי עבדי אחשורוש אנן", שלכן אין אומרים עלי' הלל (מגילה יד, א).

שחרבו גם הכתלים והיסודות – כלתה חמתו ("כלה ה' את חמתו"),
ובמילא נשללה האפשרות דשפיכת חימה על בניי, ואז יכולה לבוא
שלימות הגאולה²²⁷.

ועפ"ז יש לבאר מ"ש בתוספתא ברכות²²⁸ "לפי שהוא אומר²²⁹ על
אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה עד היום
הזה להסירה מעל פני, יכול אף עכשיו הרי היא בחמה, ת"ל ההר חמד
אלקים לשבתו²³⁰, הרי היא בחמדה ובתאוה, מלמד שכפר לה חורבתה,
שאינ שכינה חוזרת עד שתעשה הר. . מאימתי משנעקרו יסודותי. . ערו
ערו עד היסוד בה"²³¹ – שדוקא "משנעקרו יסודותי" (בחורבן בית שני)
"כפר לה חורבתה", ומאז "הרי היא בחמדה ובתאוה".

וענין זה מודגש ביותר בנבואתו של אורי' – "ציון שדה תחרש":

**"שדה תחרש" – מורה על החורבן בתכלית, שלא נשאר מאומה
מבנין ביהמ"ק ("ציון"²³²), ע"ד "ערו ערו עד היסוד בה", ויתירה מזה,
שפגע (לא רק בהעצים והאבנים שנעשו לעיים, אלא) גם בהמקום
("שדה") שבו עמד ביהמ"ק וקד"ק – שנעשית בו חרישה²³³ ("תחרש")
"דמרפי ארעא"²³⁴, שמורה על ביטול המציאות הקודמת דהשדה –
"שועל שיצא מבית קדשי הקדשים".**

227) ולהעיר גם ממארו"ל (איכ"ר ספ"ד) "נטלו ישראל איפוכי (הנחה וקורת רוח) שלימה
על עוונותיהם ביום שחרב בית המקדש, הה"ד (איכה ד, כב) תם עונך בת ציון" (נתבאר באוה"ת
נ"ך עה"פ (כרך ב' ע' א'פכ ואילך) – ושם: "ויש להעיר ממ"ש כי על אפי ועל חמתי היתה
לי העיר הזאת כו', שנאה כבושה היתה כו' (ויק"ר רפ"ז) . . בחורבן ביהמ"ק עם שבחיצוניות
הי' גילוי הגבורה והדין והרוגז, מ"מ, בפנימיותו מחמת זה נתבטלה השנאה כבושה הנ"ל
ונתעורר האהבה והרחמים". ובהמשך הענין, שמוה דוקא באים להגאולה העתידה, שלכן, בו
ביום גולד מנחם כו').

228) ספ"א.

229) ירמ' לב, א.

230) תהלים סח, יו.

231) וראה צפע"נ להרגצ'ובי (הוכא במפענ"צ ע' קמא) שדוקא עי"ז שהחורבן הי' באופן

ד"ערו ערו עד היסוד בה" – "נשאר המקום בקדושתו".*

232) להעיר שקד"ק נקרא "ציון" (זח"ג רצו, ב).

233) וע"ד שמצינו בעונש המבול שנימוחו גם ג' טפחים דעובי המחרישה (כ"ר פל"א, ז.

פרש"י נח ו, יג).

234) פרש"י שבת עג, כ (ד"ה משום חורש).

* אף שבנוגע לה"חילול" – באו בה פריצים וחללוה" (יחזקאל ז, כב. וראה לקו"ש חכ"א

ע' 253 ובהערות ושוה"ג). כש"באו" בלבד, עוד לפני שהחריבו ביהמ"ק.

ולאידך גיסא – "שדה (דייקא) תחרש" (ולא "עיין תהי" 235), "כמו עיים .. גלי אבנים" 236), חרישה בשדה, היא הכנה לזריעה 237 (שאינה אלא בשדה, ולא ע"ג אבן או סלע צחיח), שעל ידה תבוא הצמיחה 238 כמה פעמים ככה ("כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורין" 83), ועד"ז בנדו"ד, שחורבן ביהמ"ק באופן ד"שדה תחרש" מהוה הכנה והתחלה (זריעה 239) דבנין ביהמ"ק השלישי (ע"ד "סותר על מנת לבנות" 240) שיהי' נעלה יותר באין ערוך ("גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" 241), "מקדש אדני- כוננו ידיך" 242, "בנינא דקוב"ה" 243, בית נצחי (שאינ אחריו חורבן).

ונמצא, שבנבואה זו כשלעצמה מודגש שהענין הבלתי-רצוי דהחורבן מתהפך לטוב – שהחורבן עצמו הוא הכנה והתחלת בנין ביהמ"ק השלישי.

כא. וענין זה מודגש גם בנבואת זכרי' – "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים". ובהקדמה:

לעתיד לבוא, כשיקויים היעוד 244 "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" 245, יתבטל ענין המיתה בעולם 246, כמ"ש 247 "בלע המות לנצח",

-
- (235) כהמשך הכתוב ("ירושלים עיין תהי") – שלא הובא בגמרא כאן*.
 (236) מצו"ד עה"פ.
 (237) ראה חדא"ג מהרש"א שבת קלט, א: "ציון שדה תחרש ויהי' ראוי לזריעה".
 (238) לאחרי הקדמת רקבון הגרעין, ובלשון הכתוב (תהלים קכו, ה) "הזורעים בדמעה" ("בוכיין") – ברנה ("משחק") יקצורו".
 (239) להעיר, שכללות ענין הגלות נמשל לזריעה, כמ"ש (הושע ב, כה) "וזרעתי לי בארץ", שהיא כשביל הצמיחה כמ"פ ככה (תו"א ר"פ בשלה. ובכ"מ).
 (240) ראה לקו"ש חכ"ט ע' 12 ואילך. וש"נ.
 (241) חגי ב, ט. – וכפי' הזהר (ח"א כח, א) שקאי על ביהמ"ק השלישי.
 (242) בשלה טו, יז.
 (243) זח"ג רכא, א.
 (244) זכרי' יג, ב.
 (245) ולכן "ישבו זקנים (וגם) זקנות ברחובות ירושלים" – אף ש"כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד), והישיבה ברחובות היא היפך הצניעות – משום שלעתיד לבוא לא תהי' שליטה ליצה"ר**.
 (246) כמו לפני חטא עה"ד – שרק בגלל זה נקנסה מיתה.
 (247) ישעי' כה, ח.

(* אבל הובא בע"י, ספרי וילקוט.

** ומטעם זה "ישמע גוי' (לעתיד לבוא) בערי יהודה ובחוצות ירושלים גוי' קול חתן (וגם) קול

כלה" (ירמ' לג, יז"דייא) [ואז יהי' "משמח חתן עם הכלה", "שעל ידי הכלה הוא משמח את החתן",

ויהיו חיים נצחיים. ומזה מוכן שלא יהי' גם ענין של חלישות מצד הזקנה²⁴⁸, כי, ההכרח דטבע החלישות הוא מצד הכליון דמיתה, שלא בא בבת אחת אלא לאט לאט (וע"ד מאמר הבחיי²⁴⁹ "התינוק מיום הולדו מתחיל להתייבש"), וכיון שיבטל הכליון דמיתה, תבטל גם החלישות דזקנה.

אמנם, בנוגע לתחיית המתים אומר זכרי' בנבואתו²⁵⁰ ש"ישבו זקנים וזקנות .. ואיש משענתו בידו מרוב ימים" (שלכן "יהיו צריכים למשענת בידם"²⁵¹) — שלא יקומו מיד כ"בחורים" (כמו בתחילת הבריאה, "כבני עשרים שנה נבראו"²⁵²), כי אם "זקנים וזקנות" ש"יהיו צריכים למשענת בידם", ואעפ"כ "ישבו ברחובות ירושלים", ש"לא ישיגם החזולשה לשבת בית כי אם ברחובות ישבו כדרך הבחורים"²⁵³.

[וע"ד המבואר במסכת סנהדרין²⁵⁴ ש"עומדין במומן ומתרפאין .. אני אמית ואחי' מחצתי ואני ארפא"²⁵⁵, אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחי', והדר מה שמחצתי ואני ארפא" (שלאחר כן מתרפא). ועד"ז במדרש²⁵⁶: "כשם שאדם הולך הוא בא. הולך עוד ובא עוד, חרש ובא חרש, אלם ובא אלם. כשם שהוא הולך לבוש בא לבוש כו", ומוסיף לבאר טעם הדבר — "ולמה כשם שהאדם הולך כך הוא בא" — "שלא יאמרו כשהם חיים לא ריפאן משמתו ריפאן הקב"ה ואח"כ הביאן

(248) כשם שבתחילת הבריאה (גם לאחרי חטא עה"ד) לא הי' זקנה (חלישות) בעולם (ראה ב"מ פז, א. ב"ר פס"ה, ט).

(249) "אולי הכוונה למ"ש כפי' עה"ת בראשית א, כח" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תשי"א ע' 142).

(250) כפי' התוס' (לעיל הערה 42) שקאי בתחיית המתים.

(251) כפירוש רש"י עה"פ. — וגם לפי' התוס' "גמרינן משענת .. ממשענת דאלישע .. אף כאן תחיית המתים", הרי, "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (שבת סג, א. וש"ג), שיקומו לתחי' זקנים וזקנות ויצטרכו למשענת.

(252) ב"ר פי"ד, ז.

(253) מצר"ד עה"פ.

(254) צא, ב.

(255) האזינו לב, לט.

(256) ב"ר פצ"ה, א. זח"ג צא, א. וראה זח"ב קצט, ב.

שתתעלה למעלה מהחתו, "נקבה תסובב גבר", "אשת חיל עטרת בעלה" (ראה תו"א ס"פ ויגש). דלא כבזמן הזה שאסור לשמוע "קול כלה" ("קול באשה ערוה" — ברכות כד, א), ועד שכאשר "אנשים ונשים בחדד א' אין אומרים שהשמחה במעונו דאין שמחה כשיצה"ר שולט" (ב"ח וב"ש אה"ע סס"ב סק"א).